

VERSLAG

OVER HET

BESTUUR EN DEN TOESTAND DER ZAKEN

VAN DE

STAD TURNHOUT

door het Collegie van Burgemeester en Schepenen, in zijne
zitting van 2 October 1871, voorgedragen

MDCCCLXXI

Mijne Heeren,

Overeenkomstig de bepalingen van het art. 70 der gemeentewet, hebben wij de eer UEd. het volgende verslag over het bestuur en den toestand der zaken, voor het dienstjaar 1870-1871, te doen.

TITEL I

STAAT DER BEVOLKING

De bevolking van onze stad en derzelver gehuchten, op 31 December 1870, bestond uit 14608 zielen, te weten : 7000 mannen en 7608 vrouwen.

Beweging van den burgerlijken stand

GEBOORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN, ECHTSCHEIDINGEN,
ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN

De volgende staat toont ten duidelijkste aan de bewegingen van den burgerlijken stand, (geboorten en sterfgevallen), gedurende de jaren 1869 en 1870.

	MANN.	VR.
Medege dragen.	5	3
Groep	12	18
Kiekhoeft	1	0
Tijphuskoorts	4	3
Kinderbedziekte	0	6
Longteering en chronische ziekten der ademhalingswerktuigen	41	38
Luchtpijpontsteking, longontsteking, fleuris en acute ziekte der ademhalings werktuigen.	8	4
Darmonsteking, afgang	8	5
Verscheidene ziekten onder de bovengenoemde niet begrepen.	84	83
Totaal.	163	160
	<hr/>	
	323	
Geweldige sterfgevallen.	0	
Overeenkomend totaal.	<hr/>	
	332	

HUWELIJKEN

Tusschen jongmans en meisjes geboren :		
Van 1826—1830		3
» 1831—1835		4
» 1836—1840		6
» 1841—1845		24
» 1846—1850		20
Tusschen jongmans en weduwen geboren :		
Van 1826—1830		1
» 1836—1840		1
» 1841—1845		2
Tusschen weduwenaren en meisjes geboren :		
Van 1801—1805		1
» 1811—1815		1
» 1816—1820		1
Mede te dragen.		<hr/>
		64

Medege dragen.	04
Van 1821—1825	1
» 1826—1830	2
» 1836—1840	2
» 1841—1845	4
Tusschen weduwenaren en weduwen geboren :	
Van 1801—1805	1
» 1810—1820	1
» 1826—1830	1
» 1836—1840	1
Totaal.	<hr/>
	77
In 1869.	<hr/>
	96
Verschil in min.	<hr/>
	19

GEWETTIGDE KINDEREN

	Jongens.	Meisjes.
Van 3 maanden tot 1 jaar	0	1
» 1 jaar » 2 »	2	1
» 2 » » 5 »	4	2
Totaal.	<hr/>	<hr/>
	10	

VERANDERING VAN WOONPLAATS

Sedert den 1^e Januari tot en met den 31 December 1870, zijn er in onze stad en in haren buitenkring komen wonen :

Van andere gemeenten van het rijk :	260	mannen,	265	vrouwen.
Van buiten 's lands :				
Uit Frankrijk	26	»	18	»
» Engeland	2	»	2	»
» Holland	21	»	33	»
Inschrijvingen van ambtswege	2	»	1	»
Totaal.	<hr/>		<hr/>	
	311		319	

Er zijn tusschen gemeld tijdstip van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk.	223	mannen,	191	vrouwen.
» andere koninkrijken en landen.	19	»	18	»
Afschrijvingen van ambtswege.	27	»	20	»
Totaal	269		229	

Gevolgentlijk zijn er in onze stad 42 mannen en 90 vrouwen meerder komen wonen dan vertrokken.

REGISTERS VAN BEVOLKING

De voorschriften der wet van 2 Juni 1856, en van het koninklijk besluit van 31 October 1866 en die van het gemeente-reglement van 21 November 1856, worden, in het houden der bevolkings-registers, steeds goed nagekomen.

INBOORLINGSCHAP

Gedurende het jaar 1870 is er alhier tot het verkrijgen van inboorlingschap, krachtens art. 9 en 10 van het burgerlijk wetboek, andermaal geene eene verklaring gedaan geworden.

AANMERKINGEN ONTRENT HET HOUDEN DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND

De registers van den burgerlijken stand worden steeds met nauwkeurigheid gehouden.

De heer schepen Dierckx vervult bij voortduring het ambt van gemachtigden openbaren ambtenaar van den burgerlijken stand.

VERIFICATIE DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND

De nedergelegde registers over 1870 hebben aan den procureur des konings geene aanleiding tot aanmerkingen gegeven.

TITEL II

GEMEENTE-BESTUUR

Gemeente-raad

Ten gevolge van het overlijden van den heer Joseph Lenaerts-Verschuereu, die sedert 1 Januari 1866 deel van onze gemeente-raad maakte, zal de raad moeten beslissen wanneer men in zijne vervanging zal voorzien. Zijne vroegtijdige dood had plaats op 3 Februari ll.

De stad verliest in genoemden heer niet alleen een onpartijdig en verlicht raadslid, maar tevens een rechtshapen burger, die door zijn vreedzaam karakter algemeen werd bemind.

Collegie van Burgemeester en Schepenen

Zonder verandering.

Het getal der zittingen van het collegie, waarvan processen-verbaal in 1870 zijn opgemaakt, belooft tot 68.

Personeel en inrichting der bureelen

Zonder verandering.

Kieslijsten

De algemeene opgemaakte kieslijst voor de jaren 1872 en 1871 geven bij vergelijking den volgenden uitslag :

JAREN	KIEZING VOOR DE VORMING		
	der wetgevende kamers	van den provincialen raad	van den gemeente-raad
1872	256	426	596
1871	272	276	291
Verschiil (in meer)	"	150	305
(in min)	16	"	

De herziening van deze lijsten heeft, ten gevolge van de wijziging der kieswetten, de hier voor aangehaalde grootte verandering te weeg gebracht.

Op de kieslijst voor de wetgevende kamers, zijn er voor het jaar 1872 doorgeschrapt :

5 Personen welke voor de hierziening der gezegde lijsten waren overleden.

3 Welke de stad hadden verlaten.

En 15 die den vereischten cijns niet meer betaalden.

Ziehier de herhalende tabel der verschillende staten en beroepen, waartoe de personen, op de kieslijst voor de wetgevende kamers gebracht, behooren :

Advokaten en prokureurs of avoués	4
Ambachtslieden	23
Ambtenaars of beambten van den Staat	14
Idem van de gemeente en der provincie	5
Aannemers, metsers en huisschilders	8
Brood- en banketbakkers	10
Bankiers	2

Mede te dragen. 60

	Medege dragen.	66
Beeldhouwers		1
Beehouwers		1
Brouwers		5
Drukkers en boekverkoopers		2
Genees- en heelmeeesters		4
Handelaars en winkeliers		20
Herbergiers en logementhouders		11
Kooplieden en wisselhandelaars		11
Landbouwers en pachters		31
Ministers der eerediensten		9
Molenaars		4
Notarissen		4
Nijverheids-oefenaars		27
Professoren-onderwijzers		2
Rechters en raadsheeren		3
Renteniers en eigenaars		15
Tappers en slijters		17
Zilvermeden		2
Andere beroepen		12
	Totaal.	256

Lijst der jurij

De herziene naamlijst der personen, die in onze stad als juré kunnen worden geroepen, beloopt voor dit jaar tot 47. Het verleden jaar was dit getal maar 41.

Kiezingen

Er hebben geene kiezingen sedert ons laatste verslag plaats gehad.

Beweging der zaken van het bestuur en stadsschriften

Zonder verandering; zie ons verslag over 1856-1857.

Gemeente-goederen

ROERENDE EN ONROERENDE GOEDEREN

Zie den volgenden titel : aankoopingen, verkoopingingen en mangelingen.

Aankoopingen, verkoopingingen en mangelingen

Er zijn geene aankoopingen, verkoopingingen noch mangelingen sedert ons laatste verslag geschied.

Betwistbare zaken

Geene.

Gemeente-reglementen

Sedert ons laatste verslag is er geen één nieuw reglement van politie in zwang gesteld.

TITEL III
GEMEENTE-INKOMSTEN

Ontleding der gemeente-rekening van 1870 en waardeering der begrooting van 1872

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN

a. GEWONE

Erfelijke inkomsten.

	Rekening.	Begrooting.
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen.	fr. 1576,01	1400,00
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel, enz.	67,10	500,00

Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen

Voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen	4302,70	4300,00
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis.	763,00	400,00
Gewone additionneele cenlimen op de belastingen.	3486,03	3500,00
1/4 der belastingen op de honden	488,20	500,00
Aandeel der stad voor de afgeschafte octrooi-rechten, volgens de wet.	64900,00	64900,00
Belasting op de paarden, ossen en voorgevels der huizen	11999,94	12000,00
Item op de rijtuigen op veren of riemen	550,00	550,00

Andere ontvangsten.

Opbrengst der ruiming van de stadspissijnen en gemakken	400,00	400,00
Opbrengst der akten van den burgerlijken stand.	129,36	140,00
Mede te dragen.	88662,04	88500,00

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	88662,94	88500,00
D. BUITENGEWONE		
Goed slot der vorige rekening	13389,35	
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	7506,85
Toelage van de provincie voor de stads- (leekenschool)	300,00	300,00
Id. id. en van den Staat, id.	1200,00	400,00
Id. id. voor de muziekschool	500,00	1000,00
Id. id. voor het lager onderwijs	5000,00	5000,00
Id. id. voor de bewaarschool	1300,00	1000,00
Vershillende ontvangsten	315,44	300,00
Buitengewone opcentimen	9315,00	9600,00
Som te ontvangen voor het uitbetalen aan de liefdadige gestichten	00,00	1000,00
Teruggave van den verleenden onderstand aan behoeftige reizigers	45,33	150,00
Militaire logementen, transporten, enz.	00,00	1000,00
Teruggave van de verschotten gedaan voor de kuisching der rivieren <i>ex-officio</i> , ten laste der boordegenaars	00,00	100,00
Opbrengst van reeds verleende en nog te verleene concessiën voor begraafplaatsen op het gemeente kerkhof	405,00	400,00
Algemeene ontvangsten en opbrengsten van het gaz-fabriek	34193,96	37000,00
Andere ontvangsten	22730,33	00,00
Bedrag van het legaat Puraye om het bouwen eener kapel op het kerkhof, mede te helpen dekken, beraming des raads dd. 20 Maart 1871, door de bevoegde overheid goedgekeurd	00,00	200,00
Ontvangen van de kinderen G. Vueghs voor den afstand op titel van transactie van het zoo genaamd klein Moddegoir, volgens goedgekeurde beraming des raads van 12 Juni 1871	00,00	12,22
Toelage van den Staat voor de onderwijzerswoning te Severdonck	00,00	1350,00
Mede te dragen.	177563,00	154909,07

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	178845,03	154909,07
Toelage van den Staat en Provincie voor de meisjesschool, enz.	00,00	17500,00
Bedrag der te doene leening voor het bouwen van een nieuw gasthuis (75000,00), voor bijdrage tot het bouwen eener nieuwe kerk te Severdonck (20000,00), voor kassering en gezondmaking van verschillende stadsstraten, alsmede de ontegeningskosten daartoe betrekkelijk (34000,00), voor het bouwen eener meisjesschool, onderwijzerswoning en aankoop van den grond (17500,00), voor verbetering van de lokalen van 't stadhuis (2300,00) en wedergaaf der nu bestaande kasbons (11000,00)	00,00	160000,00
Bijdrage der commissie der Godshuizen voor het bouwen van een nieuw gasthuis, volgens overeenkomst	25000,00	
Te storten door de commissie der Godshuizen voor het bouwen van een nieuw gasthuis :		
a. De opbrengst der inschrijvingen be- raamd op	25000,00	
b. De toelage van de staat 1871	5000,00	
c. Id. id. 1872	5000,00	
d. Id. van de prov. 1872	20000,00	
	55000,00	
Bedrag der kasbons op 2 of 3 jaren, uit de opbrengst van het oud gasthuis en toegestane toelagen af te lossen	45000,00	
	fr. 125000,00	00,00
Totaal	fr. 178845,03	457409,07

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN

	Rekening.	Begrooting.	
1 ^e Kapittel.	Huishoudelijk plaatselijk bestuur	fr. 14697,67	15920,00
2 ^e »	Publieke veiligheids en gezondheids-gesteltenis, enz.	42784,23	48170,00
3 ^e »	Gemeente-werken	5772,66	6550,00
4 ^e »	Handel- en scheepvaart	600,00	400,00
5 ^e »	Casernering, logement en militaire transporten	17,30	1000,00
6 ^e »	Publieke weldadigheid	37030,68	35350,00
7 ^e »	Eeredienst	900,00	900,00
8 ^e »	Openbaar onderwijs	14241,41	14750,00
9 ^e »	Schoone kunsten	5096,69	6200,00
10 ^e »	Gevestigde schuld	10168,42	10515,57
11 ^e »	Regelingen.	24,64	50,42
12 ^e »	Herhalingen	25834,32	00,00
13 ^e »	Buitengewone uitgaven	5432,97	4677,54
14 ^e »	Vershillende uitgaven	2215,67	2010 00
15 ^e »	Nieuwe werken en bijzondere uitgaven.	660,00	303339,72
Totaal fr.		163455,68	449833,25

Uitkomst van de begrooting van 1872.

Ontvangsten	fr. 457409,07
Uitgaven	» 449833,25
Boni	fr. 7575,82

Schulden

Wegens de stadsschulden hebben wij geene verandering aan te stippen.

Leeningen

Op de stadsleeningen van 1861 en 1865 is er sedert ons laatste verslag eene aflegging geschied van fr. 2100,00.

Voor Nieuwjaar aanstaande zal er nog bij uittoting worden wedergegeven fr. 2300.

Financieële gesteltenis

Stads financieële toestand blijft bij voortdoring goed, en het bestaande passief kapitaal is in evenredigheid der bevolking onbeduidend.

Ten gevolge van het uitvoeren van nieuwe werken van openbaar nut, is er eene leening in de begrooting van 1872 voorzien, en wij zullen legen 1873 middelen moeten beramen om de interesten en amortisatie dier te kunnen dekken.

Comptabiliteit

BEGROOTING VAN 1874

De stedelijke begrooting voor het loopende dienstjaar 1874 is door de bestendige deputatie van den provincialen raad in zijne zitting van 10 Februari jl. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr. 161,636,07
De uitgaven op	» 161,070,27
En het overschot op	fr. 565,80

Rekening

De rekening door den gemeente-ontvanger over het diensjaar 1870 ingezonden, zal voor regeling aantoonen :

Dat de ontvangsten van allerlei aard bedragen	fr. 178,845,03
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt tot	» 165,455,08
En het goed slot op	fr. 13,389,35

Pensioenkas

Zie ons verslag over 1853-1854.

TITEL IV

LIEFDADIGE GESTICHTEN

Bureel van weldadigheid

In het bestuur van het bureel van weldadigheid is geene verandering geschied. Bij voorduring moeten wij onze oprechte dankbetuigingen aan hetzelfde, voor zijne welwillende belanglooze diensten betoonen.

Roerende, en onroerende goederen

De verandering welke deze hebben ondergaan, bestaat uit den afstand van twee woningen met grond, aan den Staat, voor het maken van den steenweg naar Lille over Gierle, en waarvoor het armbestuur eene som van fr. 1446,00 heeft verkregen.

Giften en legaten

Sedert ons laatste verslag is het bureel, ten gevolge van verleende concessie voor éene begraafplaats op het gemeente kerkhof, met eene gift onder de levende, van fr. 500,00, door de familie Van Hal begunstigd geworden.

Aankoopingen, verkooping en mangelingen

Zie hiervoren onder den titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen

De afleggingen sedert 1° September 1870 aan het bureel gedaan, bestaan uit vier obligatiën van de stads leeningen, ten gezamenlijke bedrage van fr. 1300,00 en de aanleggingen van kapitalen, te weten : 1° Een nominaal kapitaal van fr. 200,80 4 1/2 o/o, ingeschreven op 's lands grootboek onder N° 18624, 3^e serie; 2° Een dito van fr. 1326,70 4 1/2 o/o, id. N° 3093, 6^e serie; 3° Een dito van fr. 500,00 4 1/2 o/o, id. N° 3924, 6^e serie en een dito van fr. 1100,00 id. N° 3992, 6^e serie.

Comptabiliteit

De ingezondene rekening door den Ontvanger over het dienstjaar 1870, geeft op :

Dat de ontvangsten van allen aard bedragen.	fr. 50,143,83
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopen.	» 45,565,76
En dat het goed slot bedraagt	fr. 4,578,07

De vastgestelde begroting voor het loopende dienstjaar, 1871, hierin begrepen: een onderstand van de stad van fr. 26,000,00 bedraagt in :

Ontvangsten	fr. 43,929,47
Uitgaven	» 43,792,19
Overschot	fr. 137,28

Statistieke opgave van behoefte

De vrees die wij het verledene jaar uitteden heeft zich verwezentlijkt. Het getal behoeftigen, door het bureel ondersteund, is merklijk vergroot.

Onderstands uitdeelingen

De uitdeeling, door ons armbestuur zelfs gedaan, tot onderstand van personen, welke hier hunne woonplaats hebben, beloopt, volgens de rekening van 1870, te weten :

In geld.	fr. 4852,91
In brood	» 8999,98
In kleederen en lijnwaad	» 1500,00
Voor geneesmiddelen	» 1300,00
Jaarwedde van de genees-, heel- en vroedmeesters.	» 1903,00
Voor mondkosten, enz., der bestedingen in S ^t Pieters godshuis geplaatst	» 4925,78
Voor id. id. id. elders geplaatst.	» 7434,59
Voor id. van zinneloozen te Brugge en id.	» 3716,43
Voor huishuren	» 2147,09
Voor doods-kisten en begraafkosten	» 225,95
Voor onderstand aan vreemdelingen	» 2412,04
Voor onderstand in brood, penningen, enz., in 1869, waarvoor een afzonder crediet is toegestaan geworden.	» 3863,15
Behalve den geldelijken onderstand van fr. 28000,00 heeft de stad nog betaald voor : Verplegingskosten in vreemde hospitalen, enz., onderstand aan onze godshuizen, enz., en onderhoudskosten van behoeftigen in de bedelaars-werkhuizen	» 10684,92
Samen.	» 53989,84

Betwistbare zaken

Zie ons verslag over 1864-1865.

Godshuizen

BESTUUR

Wij hebben gelukkig van geene verandering in het bestuur gewag te maken.

Roerende en onroerende goederen

De eigendommen van Ste Elisabeths gasthuis hebben in den loop van dit jaar, door het verkoopen van 16 aren 50 centiaren grond tegen de St Antonius straat eenige verandering ondergaan. Van deze grond zijn er 5 aren aan fr. 300,00, en 11 aren 50 centiaren aan 450 franken de are verkocht geworden.

Het Beggijnhof heeft in het Loker akker voor het maken van den steenweg naar Lille een gedeelte grond voor 306 franken aan den Staat afgestaan.

Giften en legaten

Onze godshuizen zijn sedert een jaar met de volgende giften en legaten begunstigd geworden, te weten :

St PIETERS GODSHUIS

1° Met eene gifte onder de levende door de familie van wijlen den heer Joannes Van Hal, in leven rentenier alhier, van fr. 250,00, tot het bekomen van concessie voor eene begraafplaats op het gemeente kerkhof. En 2° met eene van fr. 214,50, van wijlen den heer Puraye.

Ste ELISABETHS GASTHUIS

Met eene gift van fr. 2500,00, door de familie van wijlen den heer J. Van Hal voornoemd, tot het bekomen van concessie voor eene begraafplaats.

Aankoopingen, verkooping en mangelingen

Zie hiervoor titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen

De afleggingen aan de godshuizen gedaan, zijn de volgende :
Aan het Beggijnhof, eene rente van fr. 453,51, door
Geenkens te Vosselaer, en van eenen cijns van veertig
franken door de weduwe Mertens te Casterlé.

Ste Elisabeths Gasthuis heeft een nominaal kapitaal van
fr. 8100,00, in Belgische fondsen 4 1/2 o/o heraangelegd,
welk op 's lands grootboek onder N° 18834, 3e serie, is
ingeschreven.

Comptabiliteit

De comptabiliteit wordt bij volharding op eenen goeden
voet gehouden.

De vastgestelde begrotingen voor het loopende dienst-
jaar 1871 bedragen, te weten :

	Ontvangsten.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 32524,30	fr. 32498,57	fr. 25,73
Beggijnhof	» 18420,19	» 18367,31	» 52,88
S ^{te} Pieters godshuis	» 31444,99	» 31413,41	» 31,58
Algemeen totaal	fr. 82389,48	fr. 82279,29	fr. 110,19
Die voor 1870 bedroegen	» 64478,00	» 64862,93	» 415,73
Verskil in meer	fr. 17910,82	fr. 18216,36	fr. 00,00
id. in min.	» 00,00	» 00,00	» 305,54

Dit verschil in meer komt namelijk voorts dat er voor
buitengewone herstelling der gebouwen, eene som van
fr. 3000,00 in de begrooting 1871 van het Beggijnhof is
begrepen.

Voor de herplaatsing van kapitalen en aankoop van
Belgische obligatiën heeft men in de begrotingen voor
1871 gebracht, te weten :

Voor het gasthuis eene som van	fr. 16,245,00
» » beggijnhof eene dito van	» 907,03
En voor S ^{te} Pieters godshuis	» 7041,63
Te samen	fr. 23,093,66

De ingezondene rekeningen over het dienstjaar 1870
bedragen, te weten :

	Ontvangsten.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 14610,12	fr. 13271,80	fr. 1338,32
Beggijnhof	» 16350,94	» 15090,58	» 1260,36
S ^{te} Pieters godshuis	» 30287,41	» 25842,17	» 4445,24
Algemeen totaal	fr. 61248,47	fr. 54204,55	fr. 7043,92

Ofschoon de rekening van Ste Pieters godshuis hier voren
een overschot van fr. 4445,24 aanduidt, mag men niet
uit het oog verliezen, dat er bij gebrek aan genoegzame
credieten er nog eene som van fr. 1717,85, tot regeling
in de begrooting des gestichts voor 1872 moet gebracht
worden. Gevolgentlijk beloopt het wezenlijk overschot slechts
tot fr. 2727,39.

Botwistbare zaken

Geene.

Fondatie en infirmerij op het Beggijnhof

Deswege hebben wij andermaal geene verandering aan
te stippen.

Deze twee gestichten onderhouden nog steeds de fondatie
vijf en de infirmerij zes, samen 11 beggijnen. De huis-
houdelijke bestiering is nog dezelfde.

Opgaaf der verzorgde zieken in het gasthuis

Van 1 September 1870 tot 1 September II. zijn er in genoemd gesticht opgenomen 264 personen, te weten :

Van deze 264 personen waren er ten laste van Turnhout.	187
Van andere gemeenten	13
Vreemd aan het rijk	16
Voor hunne penningen	20
Van Turnhout en Oud-Turnhout	2
Van Oud-Turnhout.	26
Totaal.	264

De huishoudelijke en geestelijke bestiering van ons gasthuis blijft bij voortduring allen lof verdienen.

Wij hebben eindelijk de noodige goedkeuring voor de bouwing van een nieuw gasthuis verkregen, en derhalve hiervoor credieten in de begroting voorgedragen. Wij verhoplen, dat men eerlang de aanbesteding er van zal kunnen doen.

St Pieters godshuis

Dit liefdadig gesticht, sedert 1856 bekomen, wordt door 9 religieuzen van het orde van St Elisabeth en Franciscus bestuurd, en bevat thans 42 meisjes, 33 jongens, 18 oude vrouwen en 28 oude mannen.

Onder de jongens weezen zijn er : 3 broodbakkers, 5 prenten- of manneken schilders, 23 boekbinders en 2 nog te jong om eenen stiel aan te leeren.

Men vertrouwt dat er voor 1872 geenen onderstand zal worden gevraagd.

De rekening van 1870 bestatigd, dat de winsten van het gesticht, fr. 657,81 minder dan in 1869 hebben opgebracht.

Gedurende het jaar 1870 beloopten deze winsten, te weten :

Van de oude mannen en vrouwen	fr. 657,40
Van de jongens weezen	» 4778,89
Van de meisjes	» 3011,75
Totaal.	fr. 8447,74

Zinneloozen

Van het getal zinneloozen, tot onze stad behoorende, is er sedert een jaar 1 overleden. Het getal hiervan beloopt nog 23.

Ons armbestuur heeft in St Hubertus en in St Julianus-gasthuis te Brugge en in St Josephus-gasthuis te Erps-Querbs te onderhouden 20

Door hunne familie worden onderhouden 3

Overeenkomend totaal 23

Blinden en doofstommen

Van de twee stom-dooft kinderen uit onze stad in het koninklijk Instituut te Brugge geplaatst, is er maar een meer tot onzen last. Een dier kinderen is in dienst van het gesticht en wint zijn noodig onderhoud.

Bedelaars-werkhuis

Het getal bedelaars, waarvan de stad te Hoogstraten en elders de onderhoudskosten tijdelijk heeft betaald, is sedert ons laatste verslag met negen vermeerderd, alhoewel de onderhoudskosten niet zijn vergroot, om reden dat, wanneer wij overtuigd zijn, dat zij met hunnen arbeid den kost kunnen winnen, hunne in vrijheidstelling vragen.

Gedurende het 4 ^e kwartaal 1870 zijn er geweest	7
» 1 ^e » 1871	7
» 2 ^e »	10
» 3 ^e »	7

Totaal. 31

TITEL V EEREDIENST

Geestelijkheid, kloosters, geestelijke corporatiën, enz.

Wegens de geestelijkheid van onze stad eigenlijk gezegd, hebben wij geene verandering te melden.

De ons bekende veranderingen, die het personeel in St Josephs-collegie heeft ondergaan, zijn de volgende :

De eerw. heeren Lahousse, E. Libaut, F. A. Caels, J. Gouthyn, V. Stubbe en A. Franck zijn het collegie komen bewonen, terwijl de eerw. heeren F. Buisquin naar Leuven, L. A. Hanset naar Drogen, J. B. Van der Aa naar Luik en J. Kruytmans naar Verviers zijn vertrokken.

Kerkfabrieken

De benoemingen en de kiezingen voor de kerkfabrieken en de bureelen der kerkmeesters blijven jaarlijks in de maand April, overeenkomstig het decreet van 30 December 1809, geschieden.

De rekeningen over 1870, die ter stads secretarij zijn overgelegd en door de vicaris-generaal J. Ketelbant zijn goedgekeurd geworden, geven de volgende uitkomst :

a. St PIETERS-KERK

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 16168,01
Uitgaven van allen aard	» 16203,55
Overschot.	fr. 264,46

b. DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK

Ontvangsten	fr. 935,59
Uitgaven	» 932,42
Overschot.	fr. 3,17

De nog niet geadviseerde begrootingen door den gemeenteraad voor 1872 bedragen :

a. VOOR St PIETERS-KERK

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 17379,24
Uitgaven van allen aard	» 17371,61
Overschot.	fr. 7,63

b. VOOR DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 830,21
Uitgaven van allen aard	» 828,14
Overschot.	fr. 2,07

De schatbewaarder der eerstvoornoemde kerk, heeft reeds aan het art. 10 der wet van 4 Maart 1870, betrekkelijk zijne borgstelling voldaan.

Roerende en onroerende goederen

Hierover hebben wij geene verandering aan te stippen.

Giften en legaten

Er zijn twee giften aan de voornoemde kerken gedaan, namelijk : Eene aan St Pieterskerk van wege den eerw. heer C. A. De Fierlant en zijne zuster T. A. M. De Fierlant, groot fr. 1800,00, op last van jaarlijks aan de

heeren onderpastoors voor het doen van den Dingsdagschen catechismus te betalen 1° de som van fr. 45,35 en fr. 7,24 voor het celebreren van vier jaargetijden door den eerw. heer Plebaan, te weten : 2 tot laafnis der ziele van wijlen Barbara Rosa Jacobs op 8 Meert of omtrent, en 2 tot laafnis der ziele van wijlen Catharina Cornelia Jacobs op of omtrent den 30 Augusti.

De andere van fr. 1000,00 is aan Onze Lieve Vrouwe Kerk te Severdonek, door wijlen Franciscus Van den Brandt, zonder last gemaakt, behoudens korting der successie-rechten.

Afleggingen en aanloggingen van kapitalen

Er is door de gehuischen Dierckx-Baeyens aan S' Pieterskerk eene obligatie van fr. 1678,00 aan 3 o/o afgelegd, om tot den aankoop van Belgische fondsen 4 1/2 o/o gebruikt geworden.

TITEL VI

OPENBAAR ONDERWIJS

Collegie van humaniteiten

Het is ons aangenaam voortdurend te kunnen melden, dat de goede faam van ons S' Joseph-collegie nog jaarlijks aanwint.

Men telde in hetzelfde voor de vacantie 246 studenten, te weten : 158 *internen* en 88 *externen*.

Onze inboorlingen, de heeren Gustaaf Amsens en Victor Hal, alsmede nog zes leerlingen van het collège, hebben hun examen afgelegd als *gradués en lettres*.

Twee studenten zijn in het aarts-bisschoppelijk seminarie te Mechelen aangenomen.

Middelbare school

Het bestierend bureel der stads middelbare school heeft geene verandering ondergaan.

Ter oorzaak van het overlijden van den heer André, 2de regent, is in het onderwijzend personeel de volgende verandering geschied. Bij koninklijk besluit van 7 Maart II., is de heer De Meyer, vroeger 3de regent, tot tweede regent benoemd geworden, en de heer De Schacht, assistent in de middelbare school te Masoyck, heeft de genoemde heer De Meyer, als 3de regent vervangen.

Sedert 24 Mei jl. is de plaats van muziekmeester opengevallen, ten gevolge van het ontslag van den heer H. Cartol, die deze functie tijdelijk (ad interim) bediende.

Op 1^e Januari II. waren er in de school 211 leerlingen ingeschreven, te weten : 46 voor de klassen der middelbare school, 102 voor de klassen der Fransche voorbereidende afdeeling en 63 voor de klassen der Vlaamsche afdeeling.

De school blijft het door haar verworven vertrouwen verdienen, en den roem behouden, die zij door haar goed onderwijs heeft mogen verkrijgen.

In het laatste bijzonder konkoers voor het Vlaamsch heeft de leerling Augustinus F. Verhulsen met 80 op 100 punten den 4^e prijs verkregen, en Pet. Jos. Van Damme bekwam met 63 punten op 100 de eerste eervolle melding.

De *oudere* leerling J. F. Cremers, heeft met 70 op 100 punten den eersten prijs van het Vlaamsch behaald.

En in den algemeenen prijskamp verkregen de genoemde nieuwe leerlingen Verhulsen, met 64 punten op 100, Van Damme, met 63 s punten op 100, de 58 4 en 62 2 benoe- ming. De leerling E. Gruylers, heeft met 70 s punten op 100, den 10^{den} accessit bekomen.

De voornoemde *oudere* leerling J. F. Cremers, heeft in het algemeen konkoers de 4de prijs mogen wegdragen.

Gemeente lagere scholen.

Onze gemeente school-onderwijzers en onderwijzeressen, blijven bij voortdoring hunne plicht na behooren volbrengen.

Wij moeten nogmaals met innig spijt herhalen, dat het te bejammeren is, dat onze inwoners die recht tot het kosteloos onderwijs voor hunne kinderen hebben, niet meer aanspraak hier op maken. 44 Jongens zijn er minder ingeschreven dan in 1870, voor de reden dat de ouders hunne kinderen, zoohaast zij wekelijks iets kunnen ver- dienen, naar de fabrieken zenden.

Er zijn voor het schooljaar 1871-1872 voor het kosteloos onderwijs ingeschreven, te weten :

Jongens in de stads-school, thans onder de bestiering van den heer Jacobs	249
Jongens in de school te Severdonck, onder de bestiering van den heer Boeckx	33
Stads meisjes-school, onder de bestiering van mejufvrouw Rosalia Van Biesen	137
Meisjes-school te Severdonck	4
Totaal.	423

Bijzondere lagere scholen, scholen voor bejaarde personen en zondagscholen.

Zie ons verslag over 1858-1859.

Bewaarscholen

De kosteloze bewaarschool, die in het jaar 1870 in onze stad onder het opper-opzicht van eenige weldadige dames en jufvrouwen tot stand is gekomen, wordt door twee religieuzen bestierd. Met de maand October aanstaande zal er eene derde onderwijzeres en eene helpster worden toegevoegd.

Er zijn thans in deze school, die door de stad, de staat en de provincie wordt ondersteund, kinderen van de twee geslachten; van 2 tot 7 jaren.

Deze school waarin voorbeeldelijke orde en zuiverheid heerscht, is van een onwaardeerlijk nut voor onze stad en strekt tot eenen grooten onderstand voor hare behoef- tige volkssklas, waar de kinderen van hunne teederste jongheid, beleefdheid, gehoor-, leer- en werkzaamheid worden ingeprent.

De opgemaakte begrooting der school beloopt : in ont- vangsten en in uitgaven fr. 6090,00.

De kosten voor uitdeeling van voedsel en kleeding der kinderen, is voor eene som van fr. 3990,00 in de uit- gaven begrepen.

Scholen van nijverheid, kunsten, ambachten en normaalscholen

Deze bestaan hier ter stede niet.

Onderwijzend personeel, jaarwedden der onderwijzers, enz.

Door de ontslaggeving en de pensioen vraging van den heer J. G. Schools, die als hoofdonderwijzer onzer stads kosteloze jongensschool, bijna dit ambt 40 jaren loffelijk

bediende, heeft het onderwijzend personeel eene verandering ondergaan. De heer A. J. Jacobs, onze inboorling, onderwijzer te Ransberg, oud-leerling onzer gouvernement's middelbare school en der kweekschool van Nivelles, die zich bijzonder in de officiele konkoersen heeft onderscheiden, mocht de gunst van onzen gemeente-raad verwerven, om den heer Schools te vervangen. Deze benoeming is door de bevoegde overheid bekrachtigd geworden.

Volgens de stedelijke begrooting is er, voor het loopende dienstjaar, door de stad toegestaan :

1° Voor de school van middelbaar onderwijs, onderstand fr.	3550,00
2° Voor de stads kosteloze school voor jongens en meisjes, en voor de school te Severdonek.	» 9600,00
3° Voor den onderstand der bewaarschool, voor be- hoefte kleine kinderen	» 1500,00
Totaal.	» 14650,00

Schoollokalen

Zoo als wij sedert twee jaren hebben gezegd, laat de stads kosteloze meisjesschool, veel te verlangen over, en is veel te klein om al de kinderen, die er recht toe hebben, in te plaatsen. Derhalve en om hier in te voorzien, hebben wij hiervoor een crediet in de begrooting voorgedragen, waarover de gemeente-raad zal hebben te beslissen.

Onze andere schoollokalen sedert korte jaren gebouwd, ruim en luchtig gemaakt, beantwoorden ten volle aan hunne bestemming.

Onderstand voor het lager onderwijs

De stad heeft voor het lager onderwijs voor het loopende jaar andermaal eenen onderstand van 5000 francs ontvangen.

Bijzondere kostscholen

De bijzondere kostschool voor meisjes, door de Kanonikeressen van het H. Graf gehouden, blijft nog altoos onder alle punten aanbevelenswaardig.

Men telt thans in die school 38 pensionnaires, te weten : 10 uit Holland, 3 uit Frankrijk en 25 uit ons land.

Buiten de kostschool ontvangen er 242 meisjes het onderwijs, 162 tegen betaling en 80 kosteloos.

TITEL VII

SCHOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN

Teekenschool

Sedert ons laatste verslag hebben wij voor onze teekenschool, van wege het Staatsbestuur, verschillende modellen (figures géométriques) en pleisteren modellen ontvangen. De stad heeft ook de volgende modellen aangekocht : 1° de koers van de bouwkunde (door Laureys), 2° id. id. van Griekenland en Egypten (door Renard), 3° de koers van het schrijn- en timmerwerk (les menuiseries) en 4° id. van steunbeelden (les cariatides).

In het afgelopen schooljaar 1870-1871 hebben 119 leerlingen, de lessen der school bijgewoond, waarvan er hebben gevolgd :

- 18 den koers van de bouwkunde.
- 7 idem idem beeldhouwkunde.
- 8 idem idem boetzeering.
- 19 idem idem grondleer van het figuur.
- 22 idem idem ornamenten.
- 24 idem idem grondbeginselen, en
- 99 idem idem landschapeekening, enz., enz.,
(gemengde koers uit de leerlingen der school samengesteld).

In het aanstaande schooljaar zullen er zomercursussen kunnen ingericht worden, waarvan men veel goeds voor het onderwijs verwacht.

De staat en de provincie blijven door toelagen onze teekenschool ondersteunen, waarvan de uitgaven jaarlijks merkkelijk vergrooten.

De commissie der school, heeft door het overlijden van den heer Lenaerts-Verschueren, een achtbaar en ieverig lid te betreuren.

Met genoegen kunnen wij melden, dat de jurij benoemd voor de beoordeeling der konkoersen enen merklijken vooruitgang bij de leerlingen heeft bestatigd, namelijk voor de bouwkundige zamenstelling, de zamenstelling van geboetzerde ornamenten, en die der klassen van figuur en ornamentteekening. De jurij bestond uit de heren Hoefnagels, Arthur Du Four, François Loyens en P. J. Taeymans.

Bijzondere verzameling van kunstvoorwerpen en oudheden

Over het bijzonder kabinet van den heer W. F. J. Van Genechten, rustend eere-voorzitter onzer rechtbank van eersten aanleg, dat bij aanhoudendheid jaarlijks verrijkt, hebben wij sedert ons laatste verslag, geene merkwaardige veranderingen aan te halen. Genoemde heer heeft van al

de kostelijke en zeldzame voorwerpen van kunst en oudheid, die zijn kabinet bevatten, een beredeneerd catalogoog doen drukken.

Wegens de verzameling van den heer Ignatius Loyens, de oude meubelen (lijdstip van Hendrik IV en Lodewijk XIII), en Chineesche, Japansche, Duitsche en andere porseleinen, sijn Delftsch aardewerk, alsmede met verschillende belegde steenen en koperen kunstvoorwerpen, hebben wij insgelijks geene bijzonderheden mede te deelen.

Muziekgenootschappen

Over de bestaande muziekgenootschappen in onze stad, hebben wij geene bijzonderheden mede te deelen. De stad blijft voortdurend jaarlijks eene som van 700 franken ter hunner ondersteuning uitkeeren.

Muziekscholen

De inrichting van eene kosteloze muziekschool verwerft steeds in onze stad veel bijval onder de werkende klas. Deze wordt ook meest door kinderen der min gegoede burgeren en van de werkende volksklas bijgewoond, onder de welke de muziekkunst jaarlijks hier ter stede zich merkkelijk zal verspreiden. 54 Leerlingen hebben de lessen van het afgelopen schooljaar gevolgd.

De lessen zijn in de school gegeven geworden als in het vorig jaar :

Voor de solfège, Dinsdags, Donderdags en Zaturdags van iedere week, voor de 2de klas ten 7 ure en voor de 1e klas ten 8 ure 's avonds.

Voor de fluit en clarinette, 's Woensdags, ten 7 ure id.

Voor de fanfares, 's Vrijdags, id. id.

Voor de snaar-instrumenten, id. id. id.

De lessen zijn gevolgd geweest :

Voor de solfège, 1 ^e klas, door 11 leerlingen.	
» » 2 ^e » » 14 »	
» de fluit en clarinette, » 13 »	
» de fanfares, » 9 »	
» de snaar-instrumenten, » 7 »	

Wij achten het ons ten plichte onzen oprechten dank te betuigen aan de leden der bestierende commissie, alsook aan de leden van den jurij, der konkoersen voor hunne aanhoudende welwillendheid en hunne medewerking tot den bloei der school.

De provincie en staat blijven opgemaalde inrichting met geldelijke bijdragen ondersteunen.

Letterkundige genootschappen

Het letterkundig genootschap : De Dageraad, is na een bestaan van meer dan een vierde eeuw, in den loop des jaars gescheiden en ontbonden.

TITEL VIII

GEZONDHEIDSDIENST (HYGIÈNE) EN OPENBARE GEZONDHEIDS-GESTELTENIS

Nopens het *geneeskundig toezicht* hebben wij geene verandering aan te stippen. In het *geneeskundig personeel*

hebben wij den dood van den heer doctor Joseph Van Everbroeck te betreuren. Zijn zoon Carolus, die met onderscheiding zijn *examen* voor den jurij als genees- en heelmeester heeft afgelegd, is onze stad, zijne geboorteplaats, komen bewonen; en de heer Goffin van Leuven, heeft zich alhier ook als doctor komen vestigen.

Openbare gezondheids-gesteltenis

Behalve dat de pokziekte eene aanzienlijke sterfte onder de kinderen veroorzaakt, is de openbare gezondheid in onze stad voldoende.

Koepokinenting

De heer doctor Vermeirsch, welke als stads-vaccinateur voor de kostelooze koepokinenting is aangesteld geworden, heeft in den loop des jaars hiervoor verschillende zittingen ten stadhuize gehouden. Wij moeten evenwel betreuren, dat menige ouders hiervan geen genoegzaam gebruik maken, en dit heilzaam middel verwaarloozen; des te meer daar de thans heerschende ziekte, de deugd der pokinenting is komen bewijzen.

Zindelijkheid der straten

Zie ons verslag over 1852-1853.

Gymnastique of lichaams oefeningen

Zie ons verslag over 1851-1852.

Begrafenissen

Zie ons verslag over 1851-1852.
Sedert ons laatste verslag is er eene vergunning voor begraafplaats op het gemeente-kerkhof gevraagd geworden.

Rampen en ongelukken

Sedert den 10^e September 1870 tot 10^e September II., hebben wij drie brandrampen te betreuren gehad, namelijk : op 19 September 1870, de brand van de hoeve bewoond door Martinus Van Laerhoven te Winkel, eigendom van J. B. Wagemans te Thielen, waarvan de schade is begroot op fr. 1200,00; de branden van de woningen van Kuyten en P. Van Mechelen, op de Heizijde, op 2 Augusti jl., en de brand van de stalling en andere gebouwen van den heer Jos. Hannoset, in de Gasthuisstraat, op 18 Augusti II., waarvan de schade ons niet is opgegeven.

Bij de brandramp van den heer Hannoset, hebben de uitdoovende cartouchen van den heer Zaphle, nogmaals een bijzonder goed uitwerksel gehad.

Drie personen hebben, namelijk : voor hunne bijzondere vlijt en moeite om dezen brand te blussen, eene zilveren medalie tot herkenenis van de maatschappij de Schelde ontvangen en onze pompiers hebben eene geldelijke belooning verkregen van de verzekerings maatschappijen tegen den brand : de Vereenigde Eigenaars en de belgische maatschappij van Algemeene Assurantiën.

Al de gebouwen waar die branden zijn uitgeborsten en ook het vee en meubelen waren verzekerd.

De ongelukken die wij hebben te betreuren, zijn de verhangings van een reeds bejaard persoon, op 28 September 1870 en het verdrinken van een meisje van 14 jaar in de vaart; den 18 November 1870 en van een vijftien-jarigen jongen den 13 Augusti II.

TITEL IX

OPENBARE VEILIGHEID, JUSTITIE
EN GEVANGENHUIZEN

Policie, inrichting en personeel, ordonnantiën en reglementen

Zonder verandering.

Aanhoudingen, misdaden en overtredingen

Sedert den 1^e September 1870 tot den 1^e September II., heeft onze politie 169 processen-verbaal opgemaakt, te weten :

Voor bedelarij	3
» brandrampen	3
» drenkelingen	4
» houtdieverij en strooiseldieverij	35
» dieverij van verschillende voorwerpen en hofvruchten.	5
» huisdieverij zonder braak	5
» mishandelingen	31
» andere overtredingen aan de gemeente en provinciale reglementen	78
» zinneloozen toestand	4
» aanhouding van deserteurs	1

Totaal. 169

De ordonnantiën en gemeente-reglementen worden tamelijk wel nagekomen.

Zelfmoorden

Wij hebben op ons grondgebied twee zelfmoorden te betreuren gehad.

Gevangenhuis

In het personeel van het gevangenhuis is sedert ons laatste verslag maar eene verandering geschied : de heer Le Perre, gevangenvaarder, is in het centraal verbeteringshuis te Antwerpen geplaatst geworden, en de heer Mulders, komende uit het verzekeringshuis van Antwerpen, heeft hem hier vervangen.

In het gevangenhuis alhier waren er op 12 September II. slechts 44 gevangenen : 36 van de provincie Antwerpen, 2 van de provinciën Brabant, 1 van Oost-Vlaanderen, 1 van Henegouw, 1 van Pruisen, 1 van Frankrijk en 1 van Engeland.

Hulpmiddelen tegen den brand

Onze hulpmiddelen tegen den brand zijn met eene groote brandspuit vermeerderd.

Wij zijn ook nog altoos voorzien van uitdoovende kardoesen van den heer Zaphle, die zooals men hier vroeger heeft gezien, een bijzonder goed uitwerksel hebben, wanneer men ze bij tijds kan gebruiken.

Paspoorten

Sedert ons laatste verslag zijn er vijf buitenlandsche paspoorten door onze inwoners voor Frankrijk gevraagd geworden.

Sedert 1 September 1870 tot 1 September II. zijn er door ons 18 bewijzen van eenzelvigheid afgeleverd.

Zakboekjes voor werklieden en dienstdoden

Sedert 10 September 1870 tot 10 September II., hebben wij andermaal, in uitvoering van het koninklijk besluit van 10 November 1845, 179 werkboekjes afgeleverd.

Aanplakking, openbare roepers

Zonder verandering.

TITEL X

BURGERWACHT, MILICIE, GARNIZOEN

Burgerwacht, plaatselijke inrichting, enz.

Zonder verandering.

Milicie

BEPAALD AANDEEL

Het aandeel voor onze stad is voor het loopende jaar op 29 bepaald geworden, 27 voor het werkelijk *contingent* en 2 voor de *reserve*.

Het getal ingeschrevene lotelingen was 111.
Niemand heeft zich wederspanning getoond.

Gevolg der werking van den milicie-raad

Er zijn andermaal dit jaar drij zittingen van den milicie-raad geweest.

GETAL EN REDENEN VAN VRIJ- EN UITSTELLING

17 Lotelingen, welke dienstplichtige nummers hadden getrokken, zijn door den voornoemden raad, hetzij tijdelijk of definitief, vrijgesteld, te weten :

Voor lichaams-gebreken	6
» kleinheid van gestalte	3
» broeders in dienst	2
» » gepasporteerd	1
» onderstand van weduwen	2
» id. der ouders	2
Als zijnde eenig kind	1
Totaal	17

**VERDEELING DER LOTELINGEN EN NUMMER-VERWISSELAARS
DER LICHTING VAN 1870
ONDER DE VERSCHILLENDE KORPSSEN VAN HET LEGER**

1 ^e Regiment Artillerie	1
2 ^e »	1
3 ^e »	1
5 ^e »	3
6 ^e »	1
» Carabiniers	1
» Genie	1
1 ^e » Jagers te paard	4
2 ^e »	1
3 ^e »	2
3 ^e » Lansiers	3
4 ^e »	1
2 ^e Linie Regiment	5
5 ^e »	5
8 ^e »	1
Totaal	31

Er is dit jaar wederom geen enkel reklame tegen de vrijstelling van andere lotelingen gedaan geworden. Van de 111 lotelingen, dit jaar ingeschreven zijn er :

- 1 die alleenlijk kan lezen.
- 11 welke kunnen lezen en schrijven.
- 57 die kunnen lezen, schrijven en cijferen en
- 42 die hoegenaamd geen onderwijs hebben genoten.

Garnizoen. Casernement.

Nihil.

Bijzonderheid

Zoo als wij het verledene jaar verhaalde, achtte het schepen collegie op het officieel bericht dat de oorlog tussehen Frankrijk en Pruisen ging uitbarsten, zich ten plichte van eenen oproep aan deszels medeburgers te doen, om een comiteit van het werk van het roode kruis alhier ter stede op te richten, en bepaalde ten dien einde den 21 Juli ll. eene vergadering, eensdeels : om eene collecte bij de goeode inwoneren te doen, om met de ingezamelde penningen eenigzins het lot der huishoudens te verzachten, waarvan de mannen en kinderen, die met een onbepaald verlof in hunne haardsteden waren verblijvende, onmiddelijk onder de wapens waren geroepen, en anderdeels : gevoelig voor de nootlottige gevolgen welke de oorlog tussehen de genoemde landen zoude medeslijpen, om zooveel mogelijk de gekwetste krijgslieden der beide legers ter hulp te kunnen komen met oud linnen, voor windels, pluk en andere middelen.

De oproep van het schepen-collegie bereikte het gewenschte doel, en er wierd een comiteit tot stand gebracht van enige menschlievende en weldoende burgeren, die alles ter harte nemen om hunnen evenmensch behulpzaam te zijn en dienst te bewijzen.

Door het toedoen van den heer burgemeester Hoefnagels en de heeren scheponen Diereckx en De Fierlant, had er op 25 Juli 1870, eene vergadering der burgers op het stadhuis plaats. In deze vergadering werd er bij meerderheid van stemmen, eene commissie aangesteld, bestaande uit de heeren :

Joseph Van Hal, rentier, voorzitter; P. Dierckx, schepen, onder-voorzitter; Ed. Van Bael en Ch^e Lenaerts, schatbewaarders, Fr. Vues en Ed. Van Ballaer, geheimschrijvers.

De eerweerde zuster Scholastique werd magazijnierster benoemd, ten gevolge eener verklaring door den heer Bolsius gedaan, dat de dames Kanonikeressen van het H. Graf, bereidwillig hun klooster voor magazijn ter beschikking stelden van het Roode Kruis.

Het Turnhoutsch comiteit van het Roode Kruis was gevolgelijk eene onder afdeeling geworden der *Association Belge de secours aux blessés militaires en temps de guerre*, liefdadige inrichting welke de gekwetste soldaten zonder onderscheid van nationaliteit ter hulpe kwam.

Buiten zijne zending als onder afdeeling der *Association Belge*, legde zich het Turnhoutsch comiteit eene gansche plaatselijke taak op zich, namelijk: van de familiën te ondersteunen der Turnhoutsche jongens, welke, ten gevolge der oorlogsverklaring van Frankrijk aan Duitschland, onder de wapens tijdelijk werden teruggeroepen om onze grenzen te beschermen.

Als afdeeling der *Association Belge*, verzamelde het comiteit door geheel het arrondissement en te Turnhout, alle hulpmiddelen in natuur en in specie, die het door tusschenkomst van het centraal comiteit naar Brussel, aan de gekwetsen op het slagveld of in de ambulansen deed geworden.

Het was alzoo dat er meer dan dertig zeer belangrijke verzendingen van pluk, lijnwaad, windels, compressen, doeken, kleedingsstukken, van wijnen, likeuren, cigaren, rijst, koffij en honderden voorwerpen van zeer verschillende aard werden gedaan.

Bovendien zond het comiteit in specie fr. 1535,00 aan den algemeenen schatbewaarder van het werk.

Als *plaatselijk comiteit* deed het binnen onze stad eene bijzondere omhaling, welke fr. 2265,49 opbracht. Met deze gelden was het in staat gesteld alle de huishoudens, welke kostwinners voorloopig hun vaandel moesten vervoegen, behoorlijk te vergoeden, zelfs heeft het door een ministeriele maatregel, die de miliciens naar huis zond, een groot gedeelte der beschikbare som onverbruikt behouden, welke som door het comiteit voorloopig in de spaarkas is gestort. Hetzelfde comiteit vond insgelijks bij stads welhebbende burgerij den besten onderstand. De meeste huisgezinnen hadden hunne mildadige medewerking beloofd, ingezien wanneer de omstandigheden eenen nieuwen oproep tot liefdadigheid hadden vereischt. Z. M. de Koning en Z. H. de Graaf van Vlaanderen, moedigden het comiteit aan met eene gift van *honderd franken* en de heer Gouverneur der provincie, zond aan hetzelfde van wege de bank van Spa, de som van twintig franken.

Overigens verkreeg Turnhoutsch comiteit als afdeeling der *Association Belge*, de grootste ondersteuning bij de heeren burgemeesters en pastoors van de meeste gemeenten der Kempen; bij M^r den arrondissements commissaris, die het werk overal aanbevoel, en bij de Kempische drukpers.

Verder zijn wij en het comiteit alle erkentenis schuldig aan de dames Kanonikeressen van het H. Graf en bijzonder aan de liefdadige zuster Scholastique, die als magazijnierster, de grootste en belangrijkste diensten heeft bewezen.

De *Écho de la Campine* heeft ten voordeele der gekwetsen, een schoon concert gegeven, hetwelk fr. 255,00 opbracht. Deze som, alsmede eene andere van fr. 110,44, opbrengst eener tentoonstelling van wapens, door M^r Ed. Van Ballaer, geheimschrijver, ingericht, werden in de kas van het onder comiteit voor de gekwetsen gestort.

De heer Ch^s Van Everbroeck, onzen inboorling, ging als heelmeeſter de gekwetſten te Sedán en te Givonne, en later te Brussel in de *Ambulans* van het Roodé Kruis verzorgen. De heer Jos. Van Oeckel van Thielen, werd door 's comiteits tusschenkomst als zieken oppasser te Brussel aangenomen. Daar de instelling door het sluiten van den vrede, en het naar huis keeren der milicianen voortaan geen doel meer had, heeft deze in zitting van 29 Juni ll., zich voorloopig verdaagd tot 29 Juni 1872.

Dat de werkingen van ons onder comiteit met den besten uitslag bekrond werden, blijkt hieruit, dat het menigmaal, hetzij mondelings, hetzij schriftelijk van het midden comiteit, de vleiendste erkenenis ontving, en dat men zegde, dat het arrondissement Turnhout nevens dit van Antwerpen, den eersten rang bekleedde tusschen alle de arrondissementen van België.

Aan de heeren Jos. Van Hal, voorzitter, Ch. Van Everbroeck, heelmeeſter en Ed. Van Ballaer, geheimſchrijver, alsook aan de eerveerde zuster Scholastique, magazijnnierster, zijn er van wege het centraal Comiteit eere-diplomas toegezonden.

TITEL XI

OPENBARE BELASTINGEN

Kadaster

De werkzaamheden betrekkelijk het kadaster, worden bij aanhoudendheid in het algemeen alle jaren met zorg verricht.

Grondbelastingen

OPBRENGST

De opbrengst der grondbelasting van onze stad voor het loopende jaar bedraagt :

In principaal ten voordeele van den Staat . . . fr. 27117,81

OPCENTIMEN

1 ^o Voor de provincie	fr. 3700,49
2 ^o Voor de gemeente	» 7050,03
Algemeen totaal.	fr. 37964,03

En heeft voor grondslag een inkomen van fr. 404,740,52 en is verdeeld op 1176 artikelen.

De *marc le franc*, ten voordeele van den Staat, is fr. 0,06,70/100. Ten voordeele van de provincie worden er 14 en voor de stad 26 opcentimen geheven.

Personeele belastingen

GETAL DER AANGESLAGENEN

Onze stad telt 861 belastingschuldigen. Het verleden jaar was dit getal 847.

BEDRAG DER KOHIEREN

Het gezamenlijke bedrag der kohieren, voor het loopende dienstjaar, bedraagt fr. 36365,95 en is verdeeld als volgt :

Hoofdsom ten voordeele van den Staat . . . fr. 24243,07

OPCENTIMEN

1 ^o Voor den Staat	fr. 2424,40
2 ^o Voor de provincie	» 3394,15
3 ^o Voor de gemeente	» 6303,43
4 ^o Opnemings-kosten	» 139,06
Overeenkomend totaal.	fr. 36315,01

Huurwaarde

De belastbare huurwaarde volgens de kohieren is fr. 132,229,00.

Deuren en vensters

Er zijn in onze stad 8214 deuren en vensters aan de belasting onderworpen, te weten : 1347 à rato van 84⁸⁰/100 en 6867 aan fr. 1,06.

Haardsteden

Men telt in onze stad 1376 haardsteden, die belasting betalen, te weten : 488 aan fr. 0,85; 522 aan fr. 1,59 en 366 aan fr. 3,71.

Mobiliair

Het mobiliair is voor eene som van fr. 388,753,00 in de kohieren begrepen.

Dienstboden

301 Dienstboden betalen belasting, te weten : 99 fr. 6,36; 118 fr. 8,48 en 84 fr. 14,84.

Paarden

Men telt in onze stad 64 paarden, die belasting betalen, te weten : 12 fr. 10,00; 43 fr. 15,00 en 9 fr. 42,40.

Patentrecht

Het getal der patentplichtigen is slechts met 34 vermeerderd. Men telt er in onze stad voor het loopende jaar 1054.

BEDRAG DER KOHIEREN

Het bedrag der kohieren, voor het tegenwoordig dienstjaar uitvoerbaar verklaard, beloopt :

In hoofdsom fr. 10115,40

OPCENTIMEN

1° Voor den Staat	fr. 1009,96
2° Voor de provincie	» 504,41
3° Voor de gemeente	» 1921,60

Algemeen totaal. fr. 13551,37

Slijtrecht op de sterke dranken.

TEN VOORDEELE VAN DEN STAAT

Getal der belastingschuldige 187.
 Bedrag der kohieren. fr. 2186,25.

TEN VOORDEELE VAN DE PROVINCIE

Bedrag der kohieren. fr. 870,00.

Slijtrecht op den tabak

126 Belastingenschuldigen zijn aangeslagen voor fr. 888,00.

Provinciale belasting op de honden

De provinciale belasting op de honden zal voor 1870 zuiver opbrengen fr. 2339,47. Het 4^e, aan de stad toekomende, zal derhalve fr. 584,87 bedragen.

Accijsrechten

De accijsrechten in onze stad door den heer rijks-ontvan-
ger gedurende het jaar 1870 ontvangen, beloopt, te weten:

Op het zout	fr. 20622,00
Op de bieren en azijnen	» 25715,68
Totaal.	fr. 46337,68
In 1869 was hiervoor ontvangen	» 51253,08
Verskil in min.	fr. 4915,40

TITEL XII OPENBARE WERKEN

Personeel, regeling van den dienst

De heer schepen De Fierlant blijft zich steeds met de
regeling van de te doene werken aan de stads gebouwen
en bestratingen gelasten. De heer Van den Plas is gelast de
uitvoering er van te bewaken.

Groote wegen en straten

De kasseiing van den steenweg van onze stad naar
Hoogstraten over Merxplas is eindelijk voltrokken.

De werken van de eerste sectie van den steenweg van
onze stad op Lille over Gierle, zijn om zoo te zeggen
voltooid. En de plans met de tabel van de te onteigenene
gronden voor het kasseien van de tweede sectie, zijn reeds
ter inzage van de belanghebbende eigenaars ter stads secre-
tarij nedergelegd geweest, zoo dat wij er eerlang de aan-
besteding van mogen verhoppen.

Onze buurtwegen worden nog steeds goed onderhouden
en verbeteren jaarlijks. Wij hebben nu sedert twee jaren
de kasseiingswerken op de Groote Markt doen verbeteren,
en in de Vianen en de Klinkstraat de steenweg doen ver-
lengen. Wij zijn voornemens hetzelfde insglijks met het
Papenstraatje te doen.

Stads brandspuiten

Wij hebben eene nieuwe brandspuit aangekocht, welke
met de noodige toebehoorten 1335 franken kost.

Openbare verlichting. — Verdeeling van de gaz

Over de verlichting onzer stad met de gaz, deszelfs ver-
deeling en de opbrengst van het gaz-fabriek, moeten wij
ons aan het laatste klaar en omstandig verslag van den
heer schepen Dierckx, welk aan den raad is medegedeeld
geworden, gedragen.

Markten

Onze maandelijksche veemarkt, welke op den eersten
Dinsdag van elke maand geregeld wordt gehouden, wordt
door vele kooplieden uit het land bezocht. Er wordt telkens
een aanzienlijk getal vee geveild en verkocht. Wij kunnen
herhalen dat zè thans de belangrijkste der Kempen is.

De paardenmarkt, die wij bij koninklijk besluit van
14 Augusti 1869, zijn gemachtigd geworden te houden, op
den eersten Dinsdag der maanden Februari en December
van ieder jaar, is tot nu toe nog altoos onbeduidend.
Deze markt is nog niet genoeg buiten ons arrondissement
gekend.

Onze graanmarkt, die nog over eenige jaren door de landbouwers uit de zuider Kempen goed werd voorzien, bestaat om zoo te zeggen niet meer.

De verpachting der plaatsen in de vleeschhal, heeft voor het loopende jaar fr. 420,00 opgebracht.

Het staangeld blijft op onze markten afgeschaft.

Slachthuis

Zie ons verslag over 1864-1865.

Rivieren en waterloopen

De groote regens en de watertrekking voor de irrigatiën uit de vaart, bij gevolg de hooge waters in de rivieren en waterloopen, hebben de ruiming derzelve op den bepaalden tijd verhinderd. Het is om deze reden dat wij eene bijzondere ruiming hebben bevolen.

Onderhoud en verbetering der gemeente-gebouwen

Wij hebben ons nogmaals bij den onderhoud der stads gebouwen moeten bepalen.

Opening van plaatsen, nieuwe straten, wegen en waterloopen

De opening van eene nieuwe straat, leidende van het Papestraatje naar de Lindekens, door de raad bij zijne beraadslaging van 3 Juli ll. besloten, is bij koninklijk besluit van 30 Augusti jl. goedgekeurd. Wij koesteren de hoop eerlang de Hofstraat gekasseid te zien, en de nieuwe straat van het Papestraatje naar de Otterstraat langs den Akkerpad te kunnen aanleggen.

Wij vertrouwen insgelijks dat het Staatsbestuur en de provincie toelagen zal verleenen om de Hofstraat te kasseien.

Bijzondere bouwingen

Sedert 1 September 1870 tot 1 September 1871 zijn er nogmaals bij aanhoudendheid aan verschillende gebouwen in en buiten onze stad groote veranderingen en merkelijke verbeteringen gedaan.

Het schepen-collegie heeft zeventien bemachtigingen om 39 nieuwe huizen te bouwen verleend.

TITEL XIII

LANDBOUW

Hoedanigheid en opbrengst van den grond

Zie ons verslag over 1868.

Staat van den oogst

De oogst van het tegenwoordig jaar, voor wat het koren (rogge) betreft, dat men door de vele regens in den winter en den vorst, als gansch verloren beschouwde, is nog al eenigzins buiten verwachting later tamelijk bijgekomen, ofschoon er weinig strooi was en de scheut te verlangen laat. Winter of zomertarwe is er op ons grondgebied niet gewonnen. Vele gronden waar het koren en tarwe was bevroren, iets wat bij 's menschen geheugen zoo algemeen niet was geschied, heeft men met haver en zomergarst bezaaid,

welken eenen goeden oogst hebben gegeven, terwijl het zomerkoren, alhoewel het nog al beloofde, weinig heeft opgebracht. De haver heeft eenen buitengewonen oogst en veel strooi opgeleverd. De boekweit heeft niet zoo een goeden oogst, als men er van had verhoopt, gegeven. Het vlas is nogmaals goed geweest.

De schoone dagen op het einde van Augusti en in September, hebben den oogst, die voor den rijpdom der granen veel ten achteren was, bespoedigd, en de landbouwers zeer bevoorreedt voor het inschuren van de veldvruchten.

De klaver en de voederplanten, die in het voorjaar weinig beloofden, hebben door de natte zomer in het algemeen veel opgebracht. De hooilanden, waaraan de late vorst veel kwaad had gedaan, hebben in tegendeel maar een geringe opbrengst gegeven. De toemaat is buitengewoon goed gewassen, en het droog weder doet voorzien dat men hem goed zal kunnen inschuren.

Het najaar, voor wat de spurrie en rapen betreft, doet ook eenen buitengewonen goeden oogst te gemoet zien.

Over den aardappel oogst, betreuren wij te moeten zeggen dat dezelve in opbrengst slecht is, ofschoon men een goeden wasdom van het loof heeft bestatigd. Op de zware lage gronden heeft de ziekte andermaal veel kwaad gedaan. Het zijn de hooge, zandachtige diep beploegde of gespitte gronden, die zoo als wij sedert jaren hebben herhaald, slechts een verzekerd oogst geven.

De heer E. Hendrickx blijft bij voortdoring zijne hop beplanting vergrooten. Het natte en koude jaar heeft nogtans dezen plant in zijnen wasdom gekrenkt en zal weinig opbrengen, alhoewel de late warmte en droogte de hoedanigheid heeft verbeterd.

Opbrengsten

Men berekent dat de volgende granen, zaden, enz., per hectare, middelmatig in onze gemeente hebben opgebracht, te weten : 1° het koren (rogge) 18 hectoliters; 2° de zomergerst 24 hectoliters; 3° de boekweit 30 hectoliters; 4° de haver 40 hectoliters en 5° de aardappelen maar 150 hectoliters.

Over ons aangenomen stelsel tot het berekenen der voormelde opbrengsten, zie men ons verslag van 1866-1867.

Beplantingen en ontginningen

Deswegens hebben wij geene meldenswaardige veranderingen te melden.

De alhier ter stede bestaande afdeling van de landbouwmatschappij van het Noorden heeft in den zomer wederom maar eene openbare conferentie belecht, door den heer Janssens, gediplomeerde boomkweker te Kessel, in de welke bijzonder is gehandeld geworden over de ziekte der fruitboomen en de middelen om dezelve te voorkomen en te bestrijden.

Er is tevens besloten geworden van vier conferentiën in het wintersaizoen te geven, omdat dezelve door de landbouwers in den zomer weinig worden bijgewoond.

Staat van de paarden en van het vee, opnemings- verbetering der rassen, veeziekte

Over den staat der paarden en van het vee, zie men ons verslag van 1866-1867.

Van veeziekte hebben wij gelukkiglijk geen gewag te maken.

Veeartsenijdienst

De dienst van den heer F. T. De Backer, als Gouvernements veearts alhier ter stede, blijft onder alle opzichten voldoende. Het is te bejammeren dat men maar al te veel; het vee, door ziekte aangedaan, aan ongediplomeerde meesters (empiristen) toevertrouwd, en laat behandelen.

Prijskamp voor de paarden, vee, pluimgediert en landbouw-voorthrengsels

Zie ons vorig verslag.

TITEL XIV

Nijverheids-inrichtingen, stoomwerktuigen, ongezonde en gevaarlijke fabrieken, onderzoeken van commodo en incommodo

De nijverheids-inrichtingen in onze stad hebben geene verandering ondergaan.

Er zijn in den loop van het tegenwoordig jaar twee nieuwe stoomwerktuigen geplaatst geworden, een in het fabriek van gekleurde papieren, enz., van den heer Ant. Van Genechten, en het ander voor eenen kalender-molen en andere werkzaamheden van het tijkfabriek van den heer J. Marynen-Lenaerts te bespoedigen.

Fabrieken, die men wezenlijk gevaarlijk mag opgeven, of zeer ongezond zijn, bestaan hier ter stede niet.

Elf onderzoeken van *commodo* of *incommodo* hebben er sedert den 1^e September 1870 tot den 1^e September 11. plaats gehad, te weten : 1 voor het oprichten van een cigaarfabriek, 1 voor eene slachterij, 3 voor het oprichten

van magazijn van guano, 1 voor een magazijn van vodden en beenen, 2 voor het oprichten van stoomwerktuigen, 1 voor het maken van eene smis en 2 voor het maken van bakovens.

Beweging van den handel op de vaart

De aanvoer van bouw- en meststoffen en de uitvoer van brandhout is niet vermeerderd, ten gevolge van de duurte der scheepvrachten.

De verzendingen van kalk voor den landbouw naar de omliggende dorpen, verminderen nog jaarlijks.

De slijting van steenkolen blijft insgelijks voor de opgegevene redenen in ons vorig verslag van 1869, verminderen.

Openbare vervoermiddelen

Deswegens hebben wij geene verandering te melden.

Jaarmerkten

Zie ons verslag over 1847-1848.

Prijs der granen

De middelbare prijs der granen op onze markt verkocht, is geweest per 100 kilogramms :

	TARWE.	ROGGE.	BOEKWEIT.
In 1870	fr. 00,00	fr. 21,85	fr. 00,00
In 1869	» 00,00	» 22,01	» 00,00
Vershil in min	fr. 00,00	fr. 0,16	fr. 00,00

Op onze markt wordt om zoo te zeggen g ene tarwe noch boekweitgraan meer verkocht.

Prijs der boter

De laagste prijs, waaraan de boter, per kilogram, op onze markt in 1870 is verkocht geweest, was fr. 2,16 en de hoogste fr. 3,44.

Broodzetting

Zie ons vorig verslag.

Rechtbank

Wij hebben deswege, sedert ons laatste verslag, van geene veranderingen gewag te maken.

Kamer van koophandel, nijverheids-toestand, enz.

De kamer van koophandel in onze stad, opgericht bij koninklijk besluit van 14 Januari 1870, heeft sedert haar bestaan twee belangrijke verslagen uitgegeven, waarvan wij de lezing aan een ieder aanbevelen. Het eerste den 5 Augusti 1870 gesloten, geeft eene algemeene beschrijving van de bestaande nijverheden en handel in onze stad en in de Antwerpsche kempen.

Het tweede aan den heer Minister van buitenlandsche zaken gezonden overeenkomstig het instellingsreglement der koophandels kamer van 10 September 1841, geeft eerstelijk twee veranderingen van hare leden op, te weten : de benoemingen van de heeren H. Bavelaar en C. Krings, in vervanging van de heeren R. Bruggeman van Turnhout en Cools van Moll. Overigens bestaande, voor wat namelijk de nijverheden en koophandel van Turnhout aangaat, en waar van wij een uittreksel geven, het volgende voor het afgelopen jaar 1870 :

Aangaande de beeld of antijsnijders, welke de oude meubelen nabootsen, dat deze weinige verzendingen ten gevolge van den oorlog van Frankrijk met Pruisen hebben kunnen doen; de bleekerijen van garens en lijnwaden, welke met de stoom werken en vele verbeteringen aan hunne werktuigen hebben toegebracht, hebben weinig door de oorlogs omstandigheden geleden en gedurig kunnen werken; de wasbleekerijen hebben met gemak hunne waar door aanhoudende bestellingen kunnen verkoopen; onze brouwerijen lijden door den invoer des buiten bieren.

Evenwel dat onze boekdrukkerijen in eenen voordeelligen toestand verkeerden.

Insgelijks doet men opmerken, dat onze fabrieken van gekleurd papier, speelkaarten, enz., enz., zich in het begin des jaars onder bijzondere voordeelige voorwaarden voorstelden, maar door het uitbarsten des genoemden oorlogs een weinig tijds de bestellingen ophielden, om wederom te hernemen, en onze fabrikanten in staat stelden aan hunne werklieden veel werk en een goede loon te bezorgen. Verder dat de zelve fabrieken, zoo voordeelig in alle landen bekend, nog altoos meer en meer verzendingen doen.

Onze huidevetterijen, hebben ten gevolge van den oorlog met gemak aan goede prijzen hun voorraad leer kunnen verkoopen. De verzending der kanten, een artikel van weelde, die alhier een groot getal werksters bezigen, en waaraan de oorlog altoos veel nadeel doet, was voor Frankrijk opgehoud. Nogtans het kantfabriek alhier heeft hierdoor niet algemeen geleden, om reden dat de handelaars uit andere landen, hier ter plaatse, kanten hebben komen koopen

Over de lijnwaden en tijken, een der oudste Turnhoutsche nijverheden zegt men dat deze, in het begin des jaars,

in eenen gunstigen toestand verkeerden. Dat de fabrikanten belangrijke bestellingen hadden uit te voeren, welke de meer aangehaalde oorlog, ten deele deed opzeggen. Gevolgentlijk dat de nijveraars, uit hoofde van geen genoegzaam vertrouwen in de bestellers hun fabrikaat niet durfden, of door gebrek aan vervoermiddelen, niet konden verzenden. Dúsdanig dat integendeel in het vooruitzicht van een voordeelig jaar, zij hunne magazijnen met hen fabrikaat moesten opproppen. Dat dit voor gevolg had, dat sommige hunne nijverheid en het getal hunner werklieden moesten verminderen. Nogtans dat in deze moeilijke omstandigheid, gedurende het tweede halfjaar 1870, er andere opofferingen hebben gedaan, om met andere stoffen te doen maken, hunne wevers werk te verschaffen, enz., enz.

Het spinnen fabriek is alhier in goeden toestand.

De stoommolen voor meel, smout-olieslagerie, de tabakcigaren fabrieken en de zeepziederij winnen insgelijks in belangrijkheid.

Wijders dat de groote handelhuizen in manufacturen binnen Turnhout, in het arrondissement, in Limburg, in Noord-Brabant, zelfs tot aan de poorten van Antwerpen, voordeelig zijn bekend, sedert een vijftiental jaren merkelijk hunnen handel uitbreiden, en vele zaken doen. Integendeel dat de handel van coloniale waren kwijnt, en ongeduldig wacht om zich te herstellen op de voltooiing der Antwerpsehe vaart langs St Job-in-'t-Goor, en het maken van nieuwe communicatie wegen.

Eindelijk om de belangrijkheid van Turnhout, als handel en nijverheidsstad te bewijzen, toont het verslag aan :

Dat het postkantoor van de 3de klas alhier, voor rekening van het rijk in 1870, heeft ontvangen . . . fr. 27622,74

Voor de verkochte postzegels » 24051,45

en 150,190 brieven heeft verzonden. Het bureau telegraphique 4499 telegrammen.

Dat in de statie van den ijzeren weg Lier-Turnhout, alhier ter stede, zijn verzonden en aangekomen 16,162 tonnen goederen, waarvoor fr. 73,993,50 is betaald geworden.

Dat er 80,031 reizigers zijn vervoerd en aangekomen, welke fr. 95,260,23 hebben betaald.

In transit 6979 reizigers en 6911 tonnen koopwaren, waarin het aandeel in den ontvangst voor den ijzeren weg Lier-Turnhout beliep op fr. 6585,60 voor de reizigers en fr. 8372,91 voor de koopwaren.

Met den ijzeren weg (*Grand Central Belge*), zijn er 9414 reizigers vertrokken, waarvan de opbrengst is geweest fr. 14,237,21. Voor de verzondene koopwaren, beloopende tot 843,449 kilogrammen, heeft men betaald fr. 3752,20.

Dat het *Comptoir d'escompte* van de nationale bank alhier; van een groot nut voor den koophandel is, en dat de *geescompteerde* wissels in 1870 tot fr. 2,813,225,33 hebben bedragen.

Ten slotte, uit de koophandels kamer zijn verlangen, tot het bekomen der ontworpen ijzeren wegen, namelijk : van Antwerpen naar Gladbach, van Eeckeren naar Hoogstraten en Baerle-Hertog met vertakking naar Breda, van Antwerpen naar Eindhoven over Turnhout en van Aus over onze stad naar Breda, de voltrekking der vaart op St Job-in-'t-Goor, enz., enz., enz.

VERSCHILLENDE VOORWERPEN

1571

De pest, de haastige ziekte zoo als men ze noemde, en die met rede den grooten schrik aan de inwoners inboezemde, nam nog gedurig toe, en wel dusdanig dat elke burger, die eenige middelen van bestaan bezat, voor zijn leven beducht, huis en haaf verliet of dezelve voor eenen spotprijs verkocht om Turnhout en den dood te ontvluchten.

Volgens de bijdrage A, waren de sterfte en de schrik onzer ingezetenen zoo hoog gestegen, dat zekere messenmaker, met name Hendrik Geerts, een eerlijk poirter, van goeden naam en faam, aan het oud katholijk geloof gehecht en van geene hoegenaamde ketterij of dwaalleer verdacht; en die noch schulden, noch eenig misdrijf of overtreding ten zijnen laste had, van de welhouderen een getuigschrift afsmeekte, dat hij bij hunne wete bij geene zieke menschen, noch in pesthuizen was geweest, en hij alleenlijk de vrijheid verliet uit vrees der pest, ofschoon zijne woning nog op eenen afstand van vier huizen was, van degenen die met de ziekte besmet waren (1).

(1) Er zijn van denzelfden aard meer getuigschriften afgeleverd, die wij allen niet kunnen aanhalen.

Indien men een denkbeeld wil hebben van den angst die de pest aan onze burgers inboezemde, dan leze men de bijlage B, waarin men ziet dat de Turnhoutsche wethouders, den 1^e Maart 1570, op verzoek van zekeren Antonius Janssens, wever, Alias Van Genuchten, en op de getuigenis onder eede in handen van den schout afgelegd, door Jan Van Abenijen, Simon Hermans en Marten Meeus, geburen van den voornoemden Antonius Janssens, eene verklaring afleverden, dat op Zaterdag 21 Juli 1570, dag der gewone wekelijksche markt, omtrent twaalf ure van den noon, ten gevolge van het zuiveren van een pesthuis, gestaan op den Graatakker, nabij zeker huis, genaamd de Steenen Varkens Kooi, aan gezegden Janssens toebehoorende, het vuur in dit pesthuis bij ongeval was ontstaan. Geheel de bevolking bevond zich op de markt om er voorraad en mondbehoeften aan te koopen, en zoo dus zeer gemakkelijk om zeer spoedig ter hulp te kunnen snellen, maar zoo groot was de schrik dien de pesthuizen en andere woningen, waar de ziekte heerschte, inboezemden, dat men zich naar het in vlammenstaande pesthuis niet durfde begeven om te blussen, en er reeds vier of vijf andere huizen ten deele of geheel afgebrand waren, alvorens de gemeente het durf bestaan de andere omstaande huizen te komen beschutten. Het huis van Janssens was geheel in asschen gelegd, en de man had er ongelukkiglijk al zijne meubelen, gelouwen en andere hafelijke voorwerpen in verloren; van welvarende burgers dat zij waren, werden Antonius Janssens en zijne vrouw, in hunnen ouden dag, van al wat zij bezaten, op weinige oogenblikken beroofd, en in diepe armoede gedompeld.

Hoe akelig, hoe doodsch moet het er alsdan in de vrijheid uitgezien hebben. Alle handel, alle neering was

verdwenen, de pest had dit alles vernietigd. Een getuigschrift van de wethouders, van den 21 Januari 1571 (1); levert ons een ontegensprekelijk bewijs op van dien ongelukkigen toestand.

De pachters der vier windmolens hadden zich bij request tot de kamer van rekeningen des konings te Brussel gewend, om uit hoofde der verliezen door hen ondergaan ten gevolge der heerschende pestziekte, afslag van hunne pachten te erlangen. Ons Magistraat werd geroepen hier over zijn advies te uiten, en onze wethouders verklaarden voor waarheid, dat sedert den dertiende Juni 1570 de vreeselijke pest, zoo wel binnen de vrijheid als te Oud-Turnhout en omlichtende gehuchten zoo jammerlijk woedde en toenam, dat er meer dan 15 of 16 huisgezinnen gansch uitstierven, behalve een groot getal, de welke niet buiten de vrijheid waren vertrokken om hun leven te behouden. Dat de ziekte immers had blijven toenemen, ten welken gevolge er een ontallijke menigte, zoo geestelijken als andere personen en kinderen en ook eenige pachters en molenaars waren overleden. Dat door die vernieling en verwoesting van vele 's menschen levens, de vrijheid Turnhout in zoo grooten rouw, armoede en verlating van reizigers en naburen was gekomen, dat de straten en openbare wegen, bijna door niemand werden betreden en begaan dan door schrobbers (2) en van de pest besmette personen. Dusdanig dat de straten en wegen met groen (gras en wilde planten) waren bewassen, dat het aan geene straten of wegen maar aan velden gelijkten. Dat de maalders en pachters van de vier windmolens of hunne

(1) Zie bijdrage C.

(2) Schrobbers, personen die de pestelenten verzorgden.

familien insgelijks met de pest waren besmet geweest, en dat het aan de inwoners van de omliggende steden, vrijheden en dorpen was verboden geworden, in de vrijheid te komen, of met derzelve ingezetenen te handelen of omgang te hebben. Volgens gemeld getuigschrift bestond er in de vrijheid alstoen maar *een* bakker, *een* brouwer en *een* vetwarier. (1)

De overgeblevene inwoners konden nergens anders meel, brood, moutbier en andere noodzakelijkheden bekomen, dan hetgene de omliggende dorpen van de vrijheids armen verlatene ingezetenen, eensdeels uit hoofde van groot medelijden of door groot geld bezorgden en zonden.

De eigendommen hadden in de vrijheid, zoo als wij hier boven hebben gezegd, geene hoegenaamde waarde, eensdeels : omdat verschillende inwoners in de voorgaande jaren van ketterij verdacht, zich naar Holland en elders de wijk hadden genomen, hunne eigendommen verbeurd zijnde door de bevelen van Alva's bestuur, openbaarlijk ten profijte van het Spaansch Gouvernement waren verkocht (2); en anderdeels : door de veelvuldige verkooping en vluchting en de sterfte der bevolking.

Het zal immers een ieder ongelooflijk voorkomen, dat er met bemachtiging van schepenen en opperwees-meesteren openbaarlijk en met volkomen kennis der Turnhoutsche inwoners door de kinderen Vueghs werd verkocht, eene met 12½ loopen rogge en 8 rinsguldens en 5 stuivers jaarlijks belaste stede, huis, hof en erve te Oud-Turnhout

(1) Een winkel waar men olie, spek, kaarsen en andere waren verkocht.

(2) Blijkens het goedenis boek was 's konings rentmeester te Turnhout. Mr Van Liere, te Roermonde, waarschijnlijk voor de pest aldaar gevlucht.

in d'Eigen, daar wijlen Gommer Vueghs, hun vader, gestorven was, aan zekeren Adriaan Vueghs, Gaspar's zoon, als toezinder van de weeskinderen van Jan Van Eeckhoven werdt toegewezen, die slechts zuiver met de hoogen of verdieren, twaalf ringguldens opbracht. (1)

De bedreiging van den hertog van Alva, dat den afkoop van den 10^e en 20^e penning (2) door koning Philippus niet langer zoude worden toegestaan, en wederom zoude ingevorderd worden, maakte dus op de overgeblevene bevolking der vrijheid Turnhout weinig indruk meer, omdat er geen handel of fabricatie meer bestond. Anders was het in de andere steden des lands gelegen, alwaar namelijk te Brussel, de brouwers en slachters ophielden bier te brouwen en vleesch te verkoopen, gelijk ook opvolgend de meeste neeringdrijvers hunne winkels gesloten hielden, verkiezende liever niets te vertieren dan den tienden penning te betalen.

Ondertusschen dat men vreesde dat deze lasten het geheele land in opschudding zoude hebben gebracht, hadden de provinciale Staten zonder weet of oorlof van den hertog van Alva, den toestand der zaken aan Philippus doen kennen, die later de opschorsing der beide lasten toestemde.

De hardnekkigheid en de vrok des landvoogds tegen de tegenstrevers diër belastingen, was zoodanig groot, dat hij op zeker dag, 17 notabele burgers van Brussel deed aanhouden, om ze in hunne deuren op te hangen. Een onvoorziën toeval had de uitvoering hiervan belet, want de beul was reeds besproken en de ladders en stroppen in gereedheid om Alva's bevelen te volbrengen.

Overigens bleven de Watergeuzen in hunne rooverijen voortgaan, maar kregen nu en dan wel eens de nederlaag,

(1) Zie bijdrage D.

(2) Zie over deze inning ons verslag van 1809.

door de schepen, die den hertog had doen wapenen, om de steden die zij het meeste konden aanranden, te beschutten.

Bij een gevecht aan den uitloop der Eems, in de Noordzee, moesten de genoemde Geuzen, den 23 Juni 1574, de wijk nemen, en waren hunnen toevlucht te Embden verloren.

Middelertwijl dat de ontevredenheid des volks over Alva's vreed bestuur dagelijks hier te lande vermeerderde, voerden de Venetianen den oorlog tegen de Turken, en al de christene koningen vernamen met hartzeer de droeve tijding van de overwinning van Famagouste (1).

De Turken maakten zich bij verdrag, na tien maanden beleg van deze stad meester, en eerbiedigde de gemaakte overeenkomst niet. Zij vermoordden de geheele bezetting, welke de sterkte zoo manhaftig had verdedigd, spaarden zelfs niet de Gouverneur.

De inneming van deze sterkte bracht de Paus en de Italiaansche vorsten in eene groote vrees en bracht tevens veel ongerustheid bij koning Philippus te weeg. Deze vorst, alsmede de Heilige Vader, door het gevaar ter harte doordrongen, maakten met de Venetianen een verbond om het verlies dezer laatsten te herstellen. Bovendien vreesde ze dat een tweede veldtocht hunne verliezen zouden vergrooten, zonder de groote sterkte der ongeloovigen te kunnen wederstaan. Voor deze redenen was Philippus beducht, dat wanneer de Turken zich konde meester maken van den Archipel (2) Napels en Siciliën in groot gevaar zoude zijn.

(1) Hoofdstad van het eiland Chypre in Aziën

(2) Gedeelte van de Middellandsche Zee, tussehen Rumeliën ten noorden, Anatolie ten oosten, Livadie en Moreën ten westen en het eiland Candiën ten zuiden.

De Paus vreesde insgelijks hetzelfde gevaar voor zijne weinig versterkte haven, hetgene hem dwong van aan het aangeknoopte verbond de hand te leenen.

Na verschillende beramingen werden de volgende voorwaarden bepaald :

1° Dat de bondgenoten 200 galeien, 100 schepen, vijftig duizend man voetvolk en 4 of 4500 paarden, een geevenredigd park Artillerie en de noodige krijgsvoorraad ter zee zouden uitrusten. Dat deze oorlogsmacht gezamenlijk zou strijden om de ongeloovigen te overwinnen, en om Algiers, Tunis en Tripoli te overweldigen, met besprek dat de bevelhebbers konde handelen om de krijgsverrichtingen naar gunstige omstandigheden uit te voeren.

2° Dat de veld- en zeemacht zich te Otrante als zijnde de geschikste en gemakkelijkste have zoude vereenigen om vervolgens zonder hinder naar de Middellandsche Zee te zeilen.

3° Dat zijne katholieke Majesteit zich verplichte de helft der kosten te betalen en dat de andere helft, de twee 3^{den} voor rekening der Venotianen en het overige voor Z. H. zoude zijn, aan den welken men twaalf goed uitgeruste galeien zoude leveren om volgens zijn contingent op zijne kosten te wapenen.

4° Dat ieder vost de levensbehoefden in zijne staten genoegzaam zoude verzamelen voor de gemeene benodigheden van den krijg, zonder dat de bondgenoten er rekening van behoorde te houden.

5° Dat de drie bevelhebbers (generaals) ieder beramende stem in den raad zoude hebben, maar dat de uitvoering der ondernemingen en de verdeeling der bevelen aan Don Juan Van Oostenrijk', als aangestelden opperbevelhebber van het verbond zoude toebehooren, en bij zijne afwezigheid aan Colonne, generaal der Pauselijke krijgsbenden.

6° Dat men tusschen de bondgenoten zouden aannemen allen christelijken vorst die aan de waarde van dit heilig verbond wilde deel nemen, en dat het contingent dat hij zoude moeten leveren in geenen deele het bepaalde van de voornaamste bondgenoten mocht verminderen en alleenlijk tot versterking der gemeene macht zoude dienen.

7° Dat de verdeeling der veroveringen zoude plaats grijpen op de bepaalde overeenkomst van het vroeger bondgenootschap van 1537.

Zoohaast dit traktaat geteekend en afgekondigd was, den 25 Mei, zond zijne Heiligheid twee gezanten Cardinalen, de eene naar het hof van Weenen en den anderen naar den koning van Frankrijk, alsmede verscheidene anderen naar Portugaal en andere katholieken vorstelijke hoven, om hen aan te manen van in het heilig verbond te treden. De keizer van Oostenrijk verschoonde zich er in bij te treden, eensdeels : omdat hij met de Turken een wapenstilstand had aangegaan, en anderdeels : ter oorzake van de Duitsche vorsten, het meestendeel Protestant, opentlijk zich zoude weigeren van zich aan de bevelen van eenen Pauselijken generaal te gedragen. De koning van Frankrijk, volgens de fransche historie schrijvers, haalde aan, dat zijne macht door de burgeroorlogen uitgeput zijnde, niet in staat was van in het bondgenootschap deel te nemen. Maar de Duitschen hebben beweerd, dat het alleenlijk was, omdat Frankrijk zich niet met den grooten Turk in oneenigheid wilde komen, om des gevallende gezamenlijk tegen het huis van Oostenrijk te strijden. Eindelijk, de eene trede het bondgenootschap bij, en de andere weigerde naarmate dat hij er belang in voorzag.

De toebereidselen des oorlogs werden van den eenen en van den anderen kant met spoed voortgezet, en Don Juan,

die het bevel der gansche vloot van de drie verbondenen had genomen, stevende naar de golf de Lepante (1) den 5^e October. Aldaar zijnde, daagde hij de Turken ten strijde uit, die hem met den grootsten drift aannamen. Het gevecht begon met de hevigste manhaftige hardnekkigheid van beide kanten. In den beginne was het verlies wederkanten hetzelfde, de moorderij verschrikkelijk en de slag twijfelachtig. De krijgslieden van de eene en andere opgewonde natie, stelden geen park aan hunnen moed, en trotserden onbeschroomd alle gevaar. De Turken klampten evenwel eene galei, bestierd door de kapitein Benedictus Seranzo. Deze geene hoop meer ziende van zich te kunnen redden, stak het vuur aan het poeder en deed hem met de gansche manschap, alsook met het aangeklampt oorlogschip des Turks, in de lucht springen. Verschillende andere christelijke galeien begonnen reeds te wijken en de vlucht te nemen, wanneer Doria met zijn eskader hen ter hulp kwam. Dezen admiraal had zich, voor welke redenen weet men niet, van het zeeleger verwijderd, en had zich buiten het oog der ongelooovigen, achter de rotsen met zijne macht verborgen. Doch zoohaast Doria met zijne schepen in volle zee verscheen, en in vollen zeil ter hulp van de christenen vloot kwam, werden de Turken meer dan ooit hardnekkiger en door razernij vervoerd, omdat zij door een verschen vijand werden aangerand. De slag duurde vijf uren, en de moorderij was dusdanig verschrikkelijk, dat de zee rood gekleurd was door het vergoten bloed. De eenen en de anderen sprongen in de zee, die door dooden en stervenden was bedekt, om het ellendig genoegen te hebben van zich het leven te benemen.

(1) In Griekenland.

Eindelijk, het Turks-eskader werd genoodzaakt van de vlucht te nemen, hetgene de overwinning der christenen verzekerde. Het was reeds avond, en de Turken ontsteld door de vlucht van een hunner voorname admirals, trachten alle middelen te baat te nemen om hem te volgen, maar de christenen omringden hen, en sloegen in stukken al wat hun voorkwam. Het was afgrijselijk om zoo een bloedig tooneel te zien; de zee was met doode lichamen, verbrijzelde en ontakelde schepen, en vaartuigereedschappen bedekt. Vijf duizend christenen verloren in dezen slag het leven, een zelfde getal werden er gewond.

De Turken lieten er 30 duizend dooden met hunnen generaal Ali Pacha, waarvan de twee zonen en eene menigte officieren van aanzien en 5 duizend soldaten krijgsgevangenen werden gemaakt. Men ontnam den Turk 117 galeien en meer dan 20 werden in de zee gezonken. Men veroverde 117 van de grootste kanons, 217 van minder grootte en 18 steenstukken (pierriers).

Behalve den buit der artillerie die dusdanig groot was, dat er 15 dagen werden gebezigd om er de verdeeling van te doen, vond men in de galei van Ali Pacha 22000 sequins (1) en 40000 in die van Carracoza, ander groote bevelhebber der Turken.

Het getal christene slaven dat ten gevolge van deze overwinning verlost wierden, wordt verschillend opgegeven, de eene meer de andere minder, berekend men op 12000. Nooit had men een zeegevecht, zoo hardnekkig, zoo bloedig, zoo nadeelig voor de Turken dan dezen welke den 7 October 1571 plaats had, gezien. Don Juan deed in dezen slag een heldenmoed en koenheid zonder voorbeeld zien. Hij

(1) Een goudstuk dat de waarde van een duitsche ducaat had.

randde de galei des Sultans aan, welke door de kloekste en onbeschroomste strijders die Aziën heeft voortgebracht was bemand, maakte er zich meester af met zijn volk door zijne koenheid aan te moedigen en den eersten op de galei te springen. Na de bemanning te hebben overwonnen, deed hij dadelijk de turkse vlag nedervellen, die met het kruis opsteken en het hoofd van Ali Pacha op het punt eens lans uitsteken om den schrik onder de andere Turken in te boezemen.

Deze uitstekende overwinning werd in het geheel christendom met blijdschap vernomen, nogtans koning Philippus ontving dezelfde met kalmte, zeggende aan dien welke hem de tijding bracht : *Don Juan had zoo wel den zeeslag kunnen verliezen dan hij hem heeft gewonnen.* De Venetianen vierden de victorie met grooten luister, en den Heiligen Vader riep in blijdschap uit : *Er was een man van God gezonden, en dezen man noemde zich Joannes.*

De geboorte van een prins, waarvan de Spaansche koningin den 4 December beviel, vermeerderde nog de vreugde der Spanjaarden, maar deze jonge vorst stierf weinig tijd daarna, en beroofde de Spaansche monarchie van een erfgenaam, waarop zij alle hoop had gevestigd.

1671

Zooals wij het verledene jaar verhaalden, hadden de Turnhoutsche wethouderen andermaal de bemiddeling van prinses Amalia van Oranje verzocht om de voortdoring van den vrijdom van inkwartiering van oorlogsvolk te bekomen. H.H. had deze nogmaals verkregen, en zond den gunstbrief er van aan haren rentmeester, den heer Pauli, de welke hem in de zitting der *gecommitteerden* der stad en lande van Turnhout van 21 Januari voorlas en aan de heeren schepenen overleverde.

In dezelfde zitting maande de genoemde rentmeester de *gecommitteerde* aan, van de door hun ten achteren zijnde betaling voor den vrijdom der winterkwartieren met die voor de overstromde dorpen in te brengen, en men besloot, dat den rentmeester vertrekkende naar Brussel, zoude worden gelast van den heer advocaat Van den Broeck te onderrichten om die zaken voorts te drijven, en aan den heer Pauli hier voor vier dagen vacatie te voldoen.

Op eene aanmaning van den heer De Meester, die betaling eischte voor zijne gegeven moeiten, met het verzoeken der vrijheids akten bij de vorige Gouverneurs, werd in dezelfde zitting besloten, van den meergenoemden rent-

meester en den schepen Mallans te gelasten, om Mr De Meester met vijftig of zestig pattacons te bewilligen. (1)

Den 18 Februari werd er aan de *gecommitteerde*, van wege de markgraaf van Antwerpen bericht gegeven, dat er eene vergadering des anderen daags, in die stad in den Tennen Pot, in de Kammestraat, van de hoofd-officieren van de kwartieren van Antwerpen, Hoogstraeten, Turnhout, Herenthals, Gheel, Santhoven en Arckel was belegd, om over verschillende zaken, alsmede om een einde te maken aan het proces tegen de hoofdgelanden van de Dijkagie, te handelen. En er werd besloten: 1° van de heeren schout en rentmeester te gelasten, op den 19° te vertrekken om deze zitting bij te wonen, alsmede om met de heer De Bruyn een accoord over zijne rekening aan te gaan, 2° van den secretaris te gelasten, van eenen dankbrief aan H.H. prinses Amalia te schrijven, over den verkregen akt van vrijdom van inkwartiering van oorlogsvolk en 3° dat eenieder zijne specificatie moest inbrengen om de kwartiërs-rekening op Maandag naar Beloken Paschen te doen (2).

Den 28 Februari verleende koning Karel octrooi of akte van amortisatie, om de huizing en hof van Cornelius Van den Plas en zijne zuster Anna, gelegen in de Potterstraat, en bij testament aan den armen gemaakt, voor een weezenhuis in te richten.

Op 7 Maart werd er door de *gecommitteerde* van het kwartier van Turnhout besloten, van de rekening van het kwartier van Hoogstraeten en van den drossaard De Bruyn door eenige *gecommitteerden* te doen onderzoeken, en op een

(1) Zie bijdrage Litt. E.

(2) Zie bijdrage Litt. F.

bijzonder papier de redenen voor te brengen over wat posten Turnhout zoude moeten worden ontlast. Overigens werd den rentmeester Pauli gelast van met den heer De Meester te Brussel, over zijne pretentie te bevreemden (1).

In zitting der *gecommitteerde* voornoemd, werd er den 6 April, op zekere missiven van den Markgraaf van Antwerpen, strekkende de eene tot betaling voor het vervoeren van elf compagniën Spanjaarden van het kasteel van Antwerpen naar Gent, en de andere om binnen eerstgenoemde stad te verschijnen tot het aanhooren der bevelen aldaar door Z. Exc. de Gouverneur generaal uitgegeven, werd er besloten, vooreerst: dat de heeren schout en rentmeester op Donderdag naar Antwerpen zouden vertrekken en aldaar in de vergadering te begeven en de voorstel te aanhooren, en met de andere kwartieren voor te stellen van over de halfjarige belasting, waarvan de biljetten reeds zouden uitgezonden wezen, met elkander te doen wat zij geraden zoude vinden, en verder namen de *gecommitteerde* van Rumpst op hen van het kwartier van Turnhout te verwittigen om bij elkander te komen en een besluit te nemen binnen de zes weken, over het gene door Rumpst en Boom aan het kwartier van Turnhout schuldig was. (2)

Ondertusschen dat dit geschiedde, duurde het geschil nog altoos voort met die van Arendonck, die altoos even halsstarrig, hunne schuld niet wilden herkennen. De verschotene penningen van den rentmeester Pauli, wegens gedane vereeringen aan prinses Amalia van Oranje, waren diensvolgens aan zijne erfgenamen nog niet voldaan.

(1) Zie bijdrage Litt. G.

(2) Zie bijdrage Litt. H.

En de heer Helt, secretaris en raad van H.H. schreef den 22^e Juni aan de Turnhoutsche wethouders een brief, die hun eindelijk deed gevoelen dat er een einde aan die zaak moest worden gemaakt. Deze brief luidde :

Achtbare Heeren,

By occasie dat wegen de erfgenaemen van heer rentmeester Joan. Pauli onder andere pretentien wierde gepretendeert, de quote van die van Arendonck, die vermits haere quaetwilligheyt niet en hebben willen contribuieren in de lynwaerten en cappoenen op de geboorte dach van haer Hoocheyt, nu eenighe jaeren herwaerts vereert, by den selven rentmeester gesuppleert, soo hebbe over hetselve subject, nu ontrent een jaer geleden, aen UEd. achtbare geschreven, ende by rescriptie bericht ontvangen, dat den rentmeester de quote van die van Arendonck, over hun was nemende en oversulx de wysen van Turnhout ende andere dorpen in het minste daarvan egheene lasten en soude hebben te draegen, nochte haere quote dienaengaende nyet en souden worden vmcerdert en derwyle des selfs erfgenaemen het defect van Arendonck, tot laste van haere hoocheyt omme versheyden peremptoire redenen het selve nyet hebbende cunnen laeten valideren, soo is haer hoocheyts expresse meyninghe ende begeerte dat UEd. achtb. aen de erfgenaemen van voornoemde rentmeester sullen gelieve goet te doen ende te restitueren tghene by voor de quote van dye van Arendonck int reguar van honoraria op haer hoocheyts geborten dach gedaen, soude mogen hebben gedebourseert, ende dat UEd. achtb. daer tegens sullen inhouden het ghene UEd. achtb. op de aenstaende en volgende verjaerdaeghen van haer hoocheyts soude moeten spenderen. Want haer hoocheyts is van intentie geen honoraria van soodanighen nature te ontfangen, voor ende alcer de pretentie van den rentmeester is affgedaen, behalve dat haer hoocheyt aen de voors. erfgenaemen heeft moeten laeten valideren meer als 1200 guldens, over defecten van quote van Arendonck, in ander eghelegentheyt al langhe jaeren geleden voorgevallen.

Soo UEd. achtb. gedient willen syn van myn geringh sentiment, soo soude hoe eer hoe liever de vs. pretentie affdoen, want honoraria te geven en dan wederomme voor de selve eenighe somme van reeckeninge van haer Hoocheyt aff te vorderen is, wat absurd en het waer beter geweest datter soo veel minder aen haer hoocheyt was vereert.

Immers vertrouwe dat UEd. achtb. naer haere gewoone discretie daer ontrent soodanich sullen resolveren als ten meeste respecte van 't lant en tot de beste conservatie van de gunste van haer hoocheyt bevonden sal werden te behooren, waermede UEd. achtb. bevelende in de protectie des Alderhoogste blyve

Achtbare Heeren,

UEd. achtb. geaffectioneerde dienaar ende vriend,

Haerge, den 22 Juni 1671.

(Get.) HELT.

OPSCRIFT : Achtb. heeren de schepenen en regeerders van Turnhout. Af te leggen int stocke te Antwerpen.

Den 25 Juli maakten de Turnhoutsche wethouders met die van Rumpst en Boom eene overeenkomst. Dat zij deze zoude ontlasten met de betaling van fr. 1320,00. Turnhout had voor deze twee dorpen sedert 1640 tot 1671 in de kwartiers lasten betaald eene som van fr. 2379,11,3. Die van Rumpst en Boom steunden zich op tegen rekeningen van logementen, vervoer van soldaten en levering van palisaden.

De hoofdschout Van Zoutelande belegde op 1 Augusti eene vergadering van alle de *gecommiteerden* der stad en van 't kwartier van Turnhout, ten einde over het te geven *honorair* aan H.H. op haar geboorte dag, en over den boven gemelden brief van den heer Helt eene beslissing te nemen. En er werd in die vergadering besloten van aan prinses Amalia, dezelve som, die wijlen den heer rentmeester Pauli, voor het paart van Arendonck had verschoten, omtrent de 4000 guldens toe te voegen. Belas

tende tevens de secretaris der vrijheid, hiervan kennis te geven, en uit naam der stad en lande, een brief van gelukwensching voor H.H. op te stellen, en verder zich in hare gunst en bescherming aan te bevelen.

De volgende brief, met tien koppelen kapuinen, werden den 28^e derzelfde maand, aan H.H. te 's Gravenhage be-handigd.

Doortluchtige Vorstinne ende Genaedige Vrouwe,

Met groote blyschap syn wy ons bevindende in het considereren ende gedencken den geboortedach van haere hoocheyt ende nyet sonder redenen. Considererende de beneficien ende genaede die desen lande by het leven van haere doorl. Hoocheyt heeft genoten, soo dat wy met reden ons vlyden ende aen haere genaede soo veel jaeren levens, als wy aen ons selven in particulier syn toewenshende ende dyenvolgende conformerende ons aen den genaedige wille van haere Hoocheyt aen desen lande, by missive van den heere Raet ende secretaris Hell, de date 22 Juny Iestleden bekent gemaect, hebben goetgevonden aen haere doorl. Hoocheyt toe te voegen voor een honorair, alsulcke somme als de erfgen. van wylen den heere rentmeester Pauli hebben verschoten, voor de quoten van die van Arendonck op haere Hoocheyts gewoonelycke geboorte dach, biddende oitmoedelyck dat 't selve by haere doorl. Hoocheyt mag worden geaprobeert, bedroeff synde dat dese conjuncture des tyts nyet permitteert aen desen goeden yever die wy syn hebbende om haere Hoocheyt te recognosceren met ootmoedige recommandatie, dat UEd. genaede, dese heuren lande altyt met haere gewoonelycken bescherminghe ende genaede gelieft te beeleeden, waerover wy schuldig sullen wesen te bidden voor haer hooghgeboren Hoocheyts lanck leven ende saelicheyd, om alsoo te connen thoonen dat wy syn

UE. doorl. Hooch. oitmoedighe en onderdaenighen onderdaen die regeerders uwer Hoocheyts stadt, vryheyd en lande van Turnhout, den 24 Aug. 1671.

(Get.) J. B. VAN MEURS.

Zooals men in vooraangehaalde brief ziet, drukken de wethouders hun spijt uit dat zij door de tijdsomstandigheden, niet meerder aan hunne weldoenster H.H. princes Amalia konden aanbieden. Het opbrengen van verschillende landbelastingen, schouw- en ploeggeld vermeerderde onophoudend, en het was te voorzien dat 's lands bestuur, door de wapening van Frankrijk tot grootere uitgaven zoude worden gedwongen.

Op 12 September, werd de weduwe van wijlen den heer secretaris Proost in S' Pieters kerk begraven.

Den 23 November verkregen de wethouders octroo om te innen van ieder aam wijn, die in de vrijheid werd gekelderd, zes gulden, voor ieder aam bier, hier gebrouwen of van buiten binnen gebracht, 20 stuivers, voor het geslacht vee, van eenen os, vijftien stuivers, van eene koe, tien stuivers en van een varken, vier stuivers.

In den herfst had er een groot onweer in de omstreken der vrijheid gewoed, en een gruwelijken wind, had merkelijke schaden toegebracht en vele boomen neergeveld, namelijk in het bosch van Grooten Hout, aan princes Amalia van Oranje toebehoorende.

Dien ten gevolge bemachtigde H.H. den 11 November de heeren Moetsfelt, Segevaert en Marcus Pauli, rentmeester van hare domeinen te Turnhout, om ten overstaan van twee schepenen, in haar genoemd bosch en daar omtrent te doen vellen de boomen die de laatste storm had beschadigd, alsmede nog omtrent de 400 boomen, die door den gruwelijken wind ter aarde waren gerukt, openbaarlijk na behoorlijke voorafgaande bekendmaking aan de meestbiedende met het schaarhout te verkoopen. H.H. bedingde tevens van de toppen en kruinen der boomen niet te verkoopen dan op later bevel. En om alle collusie te voorkomen,

werden de bemachtigde gelast van hunne verrichtingen schriftelijk verslag en een afschrift van den verkoop-akt over te brengen. (1)

Alhoewel de keizer van Oostenrijk de kuiperijen van Frankrijks koning Lodewijk de XIV had, of moest gekend hebben, door dien deze koning in het vorig jaar, alle middelen in het werk had gesteld, om tweedracht en onlusten in Hongariën te ontsteken, en de Hongarische muitelingen op te hitsen om Leopold I van zijne kroon aldaar te berooven, had deze koning, Leopold en alle de bondgenoten van Holland door list nog weten te misleiden.

En bevoel aan den ridder de Gremonville, die zijn afgezant bij den keizer van Oostenrijk was, van een traktaat met hem te sluiten, waarvan het voorname artikel behelsde : dat wanneer er een oorlog tusschen den christelijken koning en de koningen van Engeland en Zweden of de Generale Staten der vereenigde provinciën uitbarstte, de keizer er in geen en deelen mede zoude bemoeien, al was het zelf om hem door zijne bemiddeling te doen eindigen. Dat hij geen bondgenootschap tot tegenstand met hun zoude maken, en geen hoegenaamden onderstand in wapens, geld of raad zoude geven. Dit traktaat werd te Weenen den 1^e November 1671 geteekend.

En daar de Gremonville zich niet uitwijdde over de woorden : tusschen den zeer christelijken koning en de koningen van Engeland en Zweden, of de Generale Staten der Vereenigde Nederlanden, die de mogendheden waren, welke door hun verbond de overwinningen van Lodewijk in Vlaanderen hadden tegengehouden, konde de keizer of zijne ministers zich niet inbeelden, dat Frankrijk het alleen

(1) Zie bijdrage Litt. K.

tegen Holland had, waarvan de overwinning aan Lodewijk de verzekerde middelen zoude verschaffen om de Spaansche Nederlanden te overweldigen. Dit oogwit dat Frankrijk sedert lang had gekoesterd en overlegd, werd het volgende jaar uitgevoerd, en het was voor deze reden dat Lodewijk het voormeld traktaat met den keizer en andere vorsten had gesloten, welke hij in zijne belangen had weten te trekken en van de verbintenissen welke zij met Holland hadden, te verwijderen. Deze vorsten door het goud verblind en door de beloften bedrogen, volgden zonder moeiten den wil die den koning hun inblaasde. Onder deze bevonden zich de keurvorst van Keulen, Ferdinand Maximiliaan van Beieren, de bisschop van Munster, Christoffel Bernard van Galen, de hertog van Neubourg, Philippus Guilielmus van Beieren en de vorst Palatyn Karel van Beieren, door wiens toedoen Lodewijk de vrijen overtocht van den Rhijn had. De Hollanders alsdan door gezindheden onder hen verdeeld, dit gewaar wordende, wilde zij door hunnen ambassadeur aan het Fransch hof, Pieter Grotius hierover ingelicht worden, en dezen hier op aandringende kreeg voor antwoord : dat de koning van zijne inzichten aan niemand rekening gaf. Dit antwoord overtuigde de Hollanders, dat het onweder op hen ging losbreken, hetwelk hun noodzaakte van zich tot hunne verdediging te wapenen, hetgene nogtans met dien vereischen wil of ernst niet geschiedde, ter oorzaak dat zij onder hen door tweespalt verdeeld waren. De oneenigheid en de muiterij der Hollanders, bracht de vereenigde provinciën om zoo te zeggen ten onderen. Zij zagen hun rijk land in het volgende jaar door de Franschen verwoesten en hadden de schrikkelijkste, onmenschelijke en barbaarsche geweldenarijen op de inwoners te betreuren.

1771

Voortdurende verdeeldheid, haat en nijd heerschte onder de bewoners der vrijheid. De hoofdschout De Fierlant, als wettige voorstaander der rechten van den heer van Turnhout, de graaf De Pestre, was het zeldzaam of nooit eens met de wethouders. Het proces over het onderhouden der heirbanen was nog altoos onbeslist.

Een nieuw geding was tegen de regeerders van Turnhout ingelegd, namelijk door de familiën Bols, Vloers, Sneyers en andere, wegens het beplanten der openbare wegen.

De beschuldigingen en aantijgingen der aanleggers tegen schout en schepenen, die zij met den naam van : *zich noemende regeerders betitelen*, kunnen wij niet allen aanhalen, zij zouden een geheel boekdeel beslagen.

Het is immers gemakkelijk aan invloedhebbende personen twist in eene gemeente aan te stoken, van de handelwijze der regeerders af te keuren, te berispen en te laken.

De heer A. Vloers, die eene schriftelijke aantijging van 207 feiten aanhaald, waarvan wij om kort te zijn, slechts de navolgende schets geven, zegt onder anderen :

N° 1. « Dat men inderdaed heeft sceel gezien in het opsoecken « dergene die ten jaere 1767 gecommiteerden zyn geweest. »

N° 3 « Dogh sullen de supplianten (regeerders) sigh over dit « misgryp niet beroemen, als wanneer sy in aendaeght nemen. »

N° 4. « Dat men eenighlyk naer veel loopens ende veele sollicita- « tiën de inspectiën ten stadhuyse becompt. »

N° 5. « Ende dat men deselve dickmaels op de sak omrent de « deure van het stadhuyse (alwaer een iegelyk gaet, komt ende loopt) « moet nemen, » enz., enz.

Overigens bestatigden de heeren Vloers dat zij met hunne erven tegen de heirbanen en openbare wegen, op eene lengte van 3274 stappen aanpaalden. (1)

De grond goederen van de familie Bols, liggende nevens de banen en straten, worden op 2556 stappen opgegeven. (2)

Deze toestand, de oneenigheid, de haat en nijd bracht te weeg, dat de belangen der vrijheid uit het oog werden verloren, en dat er door onderlinge tegenstreving geene politie bestond.

Ten bewijze hiervan, merke men op dat men in dit jaar op de bijeenroeping van den hoofdschout, maar eene vergadering van schepenen, gezworen en gecommiteerden, op 12 October had, en wel namelijk voor het stellen van de beden, omdat de burgemeester dagelijks verschillende lasten moest betalen, en dat zijne collecteurs dezelve niet konden invorderen.

Men deed in dezelve zitting kennen : dat men behoorde te zorgen voor de benoeming van eenen nieuwen schoolonderwijzer, waaraan men meer dan één jaar gebrek had, en voorwien men eene jaarwedde van 250 gulden toestond, tot tijd en wijle dat de gemeente hem een huis konde bezorgen. (3)

Op denzelfden dag namen de genoemde schepenen, gezworen en gecommiteerden een besluit, ten gevolge van

(1) Onder de erven van de familie Vloers, waren vele gronden van weinige waarde.

(2) Die van Bols op minderen afstand van de vrijheid gelegen, waren van beteren aard

(3) Zie bijdrage Litt. L.

een request van verschillende ingezetenen en jagers, behelzende : dat den grave De Pestre de jacht pretendeerde voor zich zelve vrij te houden, ter uitsluiting der gemeentenaren op Turnhouts rechtsgebied, niettegenstaande deze *ab immemoriali* hiervan in het vreedzaam bezit waren geweest. Dit besluit luidde : van dezelve gemeentenaren in hunne privilegiën en gerechtigheid te handhaven, van te mogen jagen, en de zaak van den alreeds gecallengierden Franciscus Aerts voor het consistorie van den horen aan te nemen, en ten dien einde brieven van maintenue in den Souvereinen raad te verzoeken. De procureur Van Noeteren werd hiermede gelast en bemachtigd om de zaak daar uit voortspruitende, te vervolgen.

Er werd tevens besloten van op alle ledige plaatsen; daar het de schepenen zoude geraden vinden, beplantingen te doen, zoohaast het jaargetijde daartoe bekwaam was (1).

Eene vroegere overtreding in zake van jacht in besloten tijd, begaan door zekeren Jan Anthoni Henemans, bij het consistorie van den horen gewezen, hadden hoofdschouts vijanden in het harnas gejaagd; en men mag veronderstellen, dat het voormeld genomen besluit door de wethouders, uit wrok tegen den hoofdschout voortkwam.

Wij stippen hierna over gemeld jacht-delict, de vervolging, vonnis en het daarop gegeven advies, aan.

Zie bijdrage Litt. M.

4 MEY 1771

Joncker Carolus DE FIERLANT, opperjager, warantmeester
en pluymgraeff, enz., enz.,

tegen

Jan Anthony HENEMANS, gedaegde ende gecallengierde.

Den aenr^e hem fonderende van den dagemente *ut constat* ende ander te nemene conclusie, seght dat den ged^e sigh heeft verstout van met hondt en fusieeq te jaegen onder dese jurisdictie waarvan de jaght is competerende aen den heere grave De Pestre, als grave des heretoghdoms van Turnhout, dat hy op 28 April lestleden op het feyt is betrapt ende bevonden te jaegen met hondt en fusieeq in den Lierman achter Oud-Turnhout, synde daerover gecallengiert door den garde Cornelis Vervoort, blykens des selfs relaes.

Mits enz.

Soo concludeert den heere aenleggere ten eynde des ged^e hondt ende fusieeq sullen verclaert worden vervallen te syn in commissium, ende den selven sal gecondenmeert worden in dusdanige penen ende amendes als UEd. naer gelegentheyt van saecke sullen vinden te behooren, met costen oft dat andersints en in cas van oppositie voor alle namptisatie.

Comparuit den ged^e in persoon den welken verclaert te condensereren in de conclusie des heere aenleggers en wyders nopende de amende sigh te submitteren aen het oordeel van den rechter.

Den aenr^e verclaert dese condessendinghe te accepteren, versoeckende hiervan acte ende decretement.

10 DITTO

Ter behoorelycke manisse van Sr Petrus Diels eersten Laethe.
Die laethen van het opper consistorie van Weyen en Valckenhoff, binnea Turnhout sittende, gesien de aensprake ende conclusie des heere aenleggers, waer geseght wordt dat de jaght soude competeren

aen den heere grave De Pestre, sonder op die assertie acht te nemen, dan oft die vry soude wesen voor de gemeyntenaers oft voor den heere, doch acht nemende op de submissie van den gedaegde hier vorens gedaen, condemneren den gedaegde ter oorsaecke van gejaecht te hebben in den besloten tydt. in eene amende van thien ceurrealen ende confiscatie van synen hondt ende bussche, mitsgaeders in de costen ten desen geresen l'ons'er taxatie.

Aldus uylgesproken desen ut ante.

Gesien by den ondergeschrevenen advocaet den voorenstaenden, soo gedraecht het advies op de mondelincksche vraege dat den vonnisse in synen teneur wel en behoorelyck is, oock in het niet aenraeken wie de jaght competeert, want vooreerst en is daer geene contestatie over, ten tweeden, er wordt nyet geloofd dat reghtere eenige decivte hadden over de questie van de jaght; voorders de sententie is definitief en dus door deselve reghters, die reghters afgeworden syn door hun definitive sententie, niet meer corrigibel ofte allereerbaer, niet te min worden die reghters ofte den gecondemneerde elders over dit point, wie de jaght loecomt aengesproken, alwast maer incidenteel; dan behoorden dese hun te adresseren aen die van den corpus van de gemeynthe, om hun te defenderen mits sy tot die jaght vermeynen voor hunne gemeyntenaren reght te hebben, connende voorders nyet begrepen worden hoe ende op wat manier de reghters van de vorenstaende sententie, andersints souden connen aengedaen worden met reghte reden, immers men moet hun afwaghten die daertegens willen comen, ende die regeerders van Turnhout moeten hun tot noch toe niets aendraegan, en alleenelyck aen die reghteren ofte gecondemneerden op hun versoecken seggen, dat sy in dat gereght ofte gewysde nyet te bemoeien hebben, daer sententie definitief over is, maer soo hun reghteren als gecondemneerden sullen ontlasten over alle procedure die hun moghte aengedaen worden, over dat den heere ofte wie het sy reght tot de jaght pretendeerden tsy opentlyck incidenteel ofte redim-dative.

Aldus geadviseert binnen Turnhout, desen elfsten Juli 1771.

(Gel.) W. VAN GENECHTEN.

De eenigste gunst welke de vrijheid van wege het staatsbestuur verkreeg, was : dat de inwoners binnen de twee uren van de grenzen het slachtvee, welke zij voor hun verbruik noodig hadden, en dat hierdoor de langdurige veepest zeer schaarsch was geworden, mochten koopen; op voorwaarden : 1° dat het vee komende binnen dien afstand van de grenzen naar Turnhout moest vergezeld zijn van eene verklaring van de wethouders voorzien met den dorpszegel, inhoudende dat er sedert zes maanden geen hoegenaamde besmettende ziekte binnen de twee uren in de ronde meer onder het vee heerschte waar het zelve was aangekocht; 2° dat het vee bij zijne aankomst te Turnhout, nogmaals moest onderzocht en geslacht worden binnen de 24 uren voor het verbruik der inwoners en 3° dat het vee over de openbare banen, zonder onder wegen gestald te mogen worden in Turnhout gebracht er niet meer mocht uitgaan.

Om groote misbruiken tegen te gaan, had men twee politie reglementen in de vrijheid in zwang moeten stellen, het eene wegens het gewicht van het rogge brood op 30 November en het andere verbiedende het uitbreken van kasseien en het kloppen der keibollen op 14 December.

Overigens werden er dit jaar met het gelui der groote klok in S' Pieterskerk begraven : Guilielmus Josephus De Visser, vrouwe Maria Anna Sanen, de echtgenote van den hoofdschout, jonker Carolus De Fierlant, Mr Petrus Christiaan Robert, jufvrouw Elisabetha Vueghs en de heeren doctoor Paulus Egidius Loyens, Jan F^s Van Pelt en J. F. Plasmans.

Ten Slotte, Mijne Heeren, durven wij op uwe aanhoudende medewerking betrouwen, om ons innig en wederzijdsch doel, de belangen der stad te kunnen bereiken.

Aldus gedaan en voorgelezen in de openbare zitting van den gemeente-raad te Turnhout, datum als boven,

Ter ordonnantie :
DE SECRETARIS,
P. J. HEUVELMANS.

DE BURGEMEESTER,
J. A. C. HOEFNAGELS.

BIJDLAGEN

A

HENRICK GEERTS, MESMAECKERE

Allen den ghenen die dese iegenwoirdighe brieue van certificatie zullen zien oft hooren lesen saluyt :

Wy schepen der poort en vryheyd van Turnhout doen condt ende kennelycken eenen yegelycken, certificeren voor de gerechte waerheyd als dat Henrick Geerts, mesmaeckere, is een inwoonenden poirtere der vs. vryheyd, staende tot goeden naem; faem en eerlycke conversatie, gheenssints besmet wesende met eenighe heresyen oft met dwalende seekten, maer dat de selve is van ouder catholycken geloove Ende dat de selve buyten deser vryheyd nyet en is vertreckende om syno schulden oft om eenighe andere quade feyten oft delickten, dan alleenlycken om der pesten wille, waervan de voerschreven Henrick noch vier losse huysen is woonende, ende en weten oeyck nyet dat de selve by eenigher siccke menschen, oft in eenighe pesthuysen geweest heeft, soo verro ons eenichsints kennelycken is, ende want het goddelyck en redelyck is der waerheyd getuychenis te geven, zonderlinghe des vsocht zynde, zoo hebben wy schepen voirgenoompt den zegel ter zaecken der voors. vryheyd opt spatium van desen gedruyckt, ende by onsen gesworen secretaris doen onderteekenen op den neghen thiensten dach Juny XV jaer en eenen t seventich.

B

ANTHONIS JANSSENS, ALIAS VAN GENUCHTEN

Wy huybrecht Gevaerts en Jeronimus Verscheys, schepenen der poort en vryheyt van Turnhout, doen condt en kennelyck een yegelyck certificeren voor de gerechte waerheyt, dat ten ernstige versoccke van Anthonis Janssens, Alias Van Genuchten, wevere, voor ons syn gecomen en gecompareert Jan Van Abbeneygen, oudt omtrent LXXXII jaeren, Merten Meeus, oudt omtrent LXIII jaeren en Symon Hermans, oudt omtrent LXI jaeren, altsaemen gebueren van den vs. Anthonis Janssens, woonende op den Graetacker binnen der vs. vryheyt, ende hebben by heure eeden lyffelyck daeromme in handen van den schouth van den lande en vryheyt van Turnhout, aen den Heylighen gedaen, geseght vercleert en geaffirmeert waerachtig te zyne dat op den XXI July anno XVe en 't seventich, nu lesleden wesende Saterdag en alzoo ordinaris weeckmerek, op den noene omtrent ten XII uren, vuyt zaecken van zekere reyninghe van zekeren pesthuyse gestaen op den vs. Graetackere, by ongevalle het vier geconien is int vs. pesthuys, gestaen omtrent de huysinghe gelieten de Steynen Vreckens Koye, toebehoirende alsdan den vs. Anthonis Janssens ende dat alzoo de meeste gemeynte alnoch op de mert was om aldaer haer mert te doen, en dat oeyck nyemant omtrent den vs. pestliuyse en andere huysen metter pesten geïnfecteert en derden comen, dat daeromme alreadyc wel vier of vyff huysen ontsteken en byna vbrant waeren alcer de gemeynte den anderen resterende huysen ter assistentie en hulpen derden comen, ende dat des vs. Anthonis Janssens huysinghe gelieten de Steynen Vreckens Koye, onder andere mede geheel affgebrant is geweest, hebbende dinne meest alle zyne meubelen, zoe van getouwen, garen en andersins gelaeten en vloren, in der vueghien dat de vs. Anthonis Janssens met zyne huysvrouwe, wesende zeer oude liedens, heur leven in groote armoede moeten voleynden, redenen van welwetenthey, vercleren de vs. Jan Van Abbeneygen en Merten

Meeus, dat zy den vs. tyde oeyck medo affgebrant zyn en principalycken de vs. Merten Meeus, dieter al gelaeten heeft, sonder argelist, ende want het goddelyck en redelyck is der waerheyt getuychenis te geven, zonderlinge des vsocht zynde, zoo hebben wy schepenen onse segelen op spacium van desen doen drucken op den eersten Marty XVe jaer en 't zeventich. Stilo Brabant.

C

DE PACHTERS VAN DE VIER WINTMOLENS

Allen den ghenen die dese tegenwoirdighe briove van certificacien zullen oft hooren lesen, saluyt :

Ende besondere luyden van der camere van rekeninghe ons heeren des coninx te Brussele, wy schepenen der poort en vryheyt van Turnhout, certificeren voor de gerechtighe waerheyt dat nae dyen wy hebben oversien en int lange gevisitceert by ofte van weghe Jan Anthonis, Henry Zoelder, Goris Merttens en Jan Phaezendries, altsamen respectieve pachters en borghen van de vier wintmolens, ons vs. heere des coninx binnen der vs. vryheyt van Turnhout, mitsgaders oeyck zekere Ordman by uwen reg: van zyne Ma^{te}, wegen aen Augustyen Van Liere, rentmeester van Brabant, int quartier van Turnhout gesonden, inhoudende onder andere dat de vs. rentmeester hem op dinhouden van voors. requeste behoirlycken zoudo informeren en deselve informatie justificeren met rectificatie van der weth. alhier, dat nu in den voorleden zomero den XIII Juny lesleden, zoo binnen der voors. vryheyt als tot Oud-Turnhout en meest alle die gehuchten rontomme der vs. vryheyt gelegen, de haestighe zicckte zoo zwaerlycken is opgestaen, en zoo zeer jammerlycken heuren voirtsganek gehadt, dat er boven XV of XVI huysgesinnen, (behalvens die ghene die om heur leven te preserveren hen hadden buyten der vs. vryheyt vertrocken, dye oeyck in grooten getalle zijn geweest), nyet zuyvero in de voors. vryheyt en zyn gebleven, waer deure seer groote onlallycke menichte soo van geestelycke personen als andere mannen,

vrouwen, kinderen en oock eenighe pachters en molders zyn overleden, mits welcker afgryselijker desolatie de voors. vryheyt in zoo grooten benautheit, aermoede, ende vlaetinghe van alle menschen, zoo van passanten als andersints is gecommen, dat de' straeten en gemeyne wegghen bynae by nyemanden anders en zyn begaen en betreden dan by scrobbers en infecte personen van de voors. haestiger sieckten, in der vueghen dat de vs. straeten en wegghen van groen zoo zeer bewasschen geweest, dattet geen straeten oft wegghen maer groenvelden gelyck en waeren, ende mits dyen de molders en pachters oft heure familie van vs. vier wintmolens van de vs haestiger zieckten oock mede zyn infect geworden, ende dat der ingesetenen der vs. vryheyt van alle omliggende steden, vryheden en dorpen was geinterdicert, binnen der vs. vryheyt in eenigher maniere te moghen comen oft comerseren, zoo hebben de vs. pachters aen vs. heure pachinghe gehadt en geleden zeer grooten excessive schade, mits dyen binnen der voors. vryheyt maer een baekere, een brouwer en een vettewarier in heure continuele neringhe overgebleven en waeren; ende dat dovergeblevene ingesetenen der vs. vryheyt. nieuwers meel, broot, mout, bier en andere nootsakelyckheyt en constten gecryghen dan tghene dommeliggende dorpen van vs. vryheyt den armen desolaten ingesetenen eensdeels vuyt grooter commissie ter charitaten en andersints om groot gelt hebben gesonden gehadt, sonder argelist, ende want het goddelyck en redelyck is der waerheyt getuighens te geven, zonderlinge des versocht zynde, zoo hebben wy schepenen voornoemt den segel ter zaecken der vs. vryheyt opt spacium van desen gedruckt op den 21 Januari 1571. Styl Drabanti.

D

EXTRACT UIT HET GOEDENIS BOEK

Wy Jeronimus Verscheps en Jan Van Schaluynen, schepenen, gecomen zyn Henrick Jacobs als momboir en Andriaen Vueghs, Jaspersone, als toesiender van onmondighen kinderen Jan Van Eeckhoven,

hebben gekent en gelydt dat zy met consent, decreet en authorizatie van ons en onse medeschepenen als opperweesmeesteren dezer poort met volcomen kennisse hier inne genomen, vercocht hebben met openbare proclamatie en vallen van der bermender keerssen, om eene som van gelden die hen wel en wettelycken al betaelt is als hoochste en meeste verdierdere Claes, Icenheers Alias Zibs Een stede van huys, hof met den erve, daer gelegen en gestaen 'Tout-turnhout, in d'Eygen, daer wylen Gomaert Vueghs vuyt gestorven is, desen kinderen toegecomen, oost aen straet en erve Geert Costers, suyt aen erve Jan Costers Alias Hûyps, west aen erve Frans Verdonck, noort aen straet, commerloos dan ses en een half loopen roggen der erfgen. Herman-Theeus, noch drye ringgulden erfelyck de weduwe Geert Camtfoirs, noch drye ringguldens vyff stuyvers wylen heer Jan De Curia, noch twee ringguldens en ses loopen roggen der vs. kinderen Jans Van Eeckhoven, enz., te quytene nae inhoudt en bescheede dat zynde en zynen gerechtighen heeren Chys, zoo verre daer conighen vuytgaet, alzoo wy verstonden, dit is geschiet in kennisse den lesten dach May 1572

By de voorwaerde is bevonden dat den coop van boven geschreven stede suyver heeft bedraghen XII rg. met den hoogen.

E

21 JANUARY 1671.

Opt beschryven van den heere hooftschouteth jonker Peeter Van Zoutelande, synder op der heeren huysse alhyer gecompareert Christiaen Mallens, enz.

Alle gecommiteerde der stad, lande en quartiere van Turnhout.

Aen de welcke den heere rentmeester Pauli heeft voorghelesen de acte van exemptie der personele logeringhe, ende de selve overgelevert aen heeren schepenen alhyer, ende ook vermaent aen de gecommiteerde van innē te brengghen hunne tachtelheys in de redemptie

penningen der winterquartieren, ende voorders voorghehouden seecker versoeck ingedyent by dye van de *geinmundeerde* dorpen, alwaer over is geresolveert, dat ten heere rentmeester treckende naer Brussel sal ghevep instructie aen den heere advokaet Van den Broeck, om de voors. saecke voorts te dryven, waervoor aen den selven rentmeester sullen worden goet ghedaen vier daeghen vacatie.

Is aen de selve oock voorghelesen seeckere missive van Monsr De Meester, om te hebben bethaelinge van syne ghedaene devoiren int solliciteren der acte van exemptie der voorgaende Gouverneurs ende is den voors. rentm^r last gegeven beneffens de schepen Mallans, omme metten selven meester te accorderen over syne ghedaene sollicitation voor vyftich ofte tsestich pattacons.

F

18 FEBRUARY 1671

Opt beschryven van jonker Peeter Van Zoutelande, hooftschouteth, synder op der heeren huuse alhyer gecompareert Jan Sryvers, enz.

Alle gecommiteerde der stadt, vryheyt, lande en quartiere van Turnhout.

Aen de welcke den heere schouteth heeft voorgelesen seeckeren missive als hyer inne geinsereert staet.

Mynheeren,

Alsoo wel van noode is dat de quartieren by malcanderén comen om over differente affaires en nootsaekelyckheden de selve raeckende, te resolveren, en een eynde te maecken soo om sculden dyer moeten betaelt worden als het proces tegens de hooftgelande van de dyckagie, dat moet vervolgt ende gade geslagen worden, ende andersints soo sullen gelieven in vergaedinge te comen binnen Antwerpen, op Donderdaege toecomende wesende den 19^{den} deser, om des anderdaeghs

te besoigneren in de Cammerstraet, in den Tennen Pot, te voors. eynde en voorts openinghe en rapport gedaen te worden van andere affairen en blyve nederwaerts stont.

Mynheeren, UE geaffectioneerde en was onderteekent :

J. A. VAN DER EYCKEN.

Antwerpen, 15 Feb. 1671.

Mynheeren, die hooft-officiere van quartieren van Antwerpen tot Hoogstraeten, Turnhout, Herenthals, Gheel, Santhoven, Arekel, noch nederwaerts stont : loont den bode.

Is geresolveert dat den heere scouteth metten rentmeester Pauly op morgen sullen vtrecken naer Antwerpen, om enz., mitsgaeders om taccorderen met De Bruyn over syne specificatie.

Voorders heeft den selven heere scouteth geproponceert datter soude eenen brief gescreven worden aen haere Hoogheyt in dancksegginge van d'acte van exemptie.

Is geresolveert dat den secretaris eene missive sal hebben te sryven aen Haere Hoogheyt, in dancksegginge, in belcefte termen over de vereregen acte der exemptie.

Is noch geresolveert dat yeder syne specificatie sal hebben in te brengen voor half Vasten, om de rekeninghe van het land en quartier te doen op Maendaege naer Beloken Paesschen.

G

7 MEERT 1671

Opt beschryven als voor, enz.

Alle gecommiteerde der stadt, vryheyt, quartier en lande van Turnhout.

Aen de welcke de heere scouteth beneffens den rentmeester Pauly hebben gedaen rapport over hunne hervarentheyt lest binnen Antwerpen gehadt, mitsgaeders alnoech voorgelesen de specificatien gecomen van

Hoogstraeten, alsoock de nicuwe specificatie by den Drossaert De Bruyn toegesonden aan desen quartieren.

Is geresolveert dat de specificatien gecomen van Hoogstraeten, sullen naerder by eenighe gecooiteerde worden gevisiteert, en op een particulier pampier woorden gestelt de redenen over en in wat posten dese quartiere soude exempt wesen.

Voorders is gelast den heere rentmeester mits den selven vtreckt naer Brussel, dat den selven sal hebben t'accorderen met den heere De Meester over syne pretentie op desen lande.

H

6 APRIL 1671

Opt beschryven, enz.

Alle gecommiteerde der stadt, vryheyt, quartiere en lande van Turnhout.

Aen de welcke den heere hooft-scouteth heeft voorgelēsen seeckere missiven, gecomen van den heere marcgraeve, tendrende den eenen tot betaelinghe van het vvoeren en te transporterē elft compāgnien Spāngaerden, vuyt het casteel van Antwerpen naer Gent, en den anderen tenderende om op Donderdaege te toecomende te comparerē binnen Antwerpen, om aldaer t'eenhooren de propositie over d'ordere vuytgegeven by syne Exc. lest geweest synde binnen Antwerpen.

Is geresolveert by de gecommiteerde, dat op Donderdaege toecomende sal vtrecken naer Antwerpen den heere scouteth, benefens den heere rentmeester Pauly, om aldaer hun te begeven in de vergaedinghe en t'eenhooren de propositie aldaer, mitsgaeders dat de selve gecommiteerde benefens d'andere quartieren sullen hebben te proponeren in de vergaedinghe over de half jaeren impost, waervan de billetten alreeds vuytgesonden souden wesen, om daerover miltcanderen te spreken en te doen voorders *pront consily*.

Voorders hebben de voors. gecommiteerde van Rumpst naer hun genomen, van aen deser quartiere d'advertiserē om by de andere te

comen en te resolveren over de pretentien, die aen desen quartiere is goed, comende, van Rumpst en Boom gedaen, naerder in het promeis van reeckeninghe op datum deser gesloten is, te sien is en dat binnen den tyt van ses weecken.

I

1 AUGUSTI 1671

Opt beschryven van den heer hooft-scouteth Zoutelande, enz.

Alle gecommiteerde der stadt en quartiere van Turnhout.

Voorders heeft de voors. heer hooft-scouteth iteratievelyck voorghouden dat den geborte dach van H. H. onse gen. Vrouwe was aenstaende en dat een yeder alsnu soude hebben te geven hunne resolutie, soo op de missive van hr Raedt Helt als over het honorair van haere vs. hoocheyt, enz.

Is geresolveert aen haere vs. hoocheyt toe te voegen voor een honorair, alsulcke somme als d'erfgenamen van wylen den heer rentmeester Pauli, hebben verschoten voor de quote van die van Arendonck, bedragende ontrent de vier hondert guldens, belastende den secretaris deser vryheyt, om uitten naem deser stadt ende lande, haere hoocheyt op haeren geborte dach te gratuleren en dese haeren lande te recommanderen in haere protectie, en toevoeginge van dit honorair aen selve te notificeren by missive.

K

Amelie by der Gratie Gods prinsesse douairière van Oranje, vrouwe en baronesse van Turnhout, Zevenberge, enz.

Haer Hoogheyt committeert en autoriscert hiermede den heere John Moetzelt, heeren Segewaert ende Marcus Paulii, rentmeester van haere domeynen van Turnhout, omme ten overstaen van twee schepenen in

haere Hoogheys bosch van Grootenhout ende daer omtrent, te doen vellen sodanige boomen, die by het laeste tempeest bevonden sullen worden beschadigt te syn, mitsgaders deselve boomen, nevens noch omtrent de hondert boomen, die door denselven gruwelycken wint uytter geruckt, ende omverre gesmelen syn, ten overstaen van die van der gerechte aldaer, int openbaer aen de meestbiedende, naer voorgaende affixie van billetten, te vercoopen met het schaerhout van dien, sonder daerinne te comprehenderen de toppen ofte de kruynen, maer sal alle iselve syn ende blyven onvercocht, tot naerder dispositie van Haer Hoogheyt, ende omme alle collusie te prevenieren, werden de gemelte geauthoriseerders gelast van hare verrichtinge te doen schriftelyck rapport, en daer benevens over te brengen copie autenthyck van de vercoop cedule.

Actum in 's Gravenhaege, desen XI November 1671.

(Get.) Amelie D'ORANGE.

L

12 OCTOBER 1771

Op de convocatie van jonker Carolus De Fierlant, hooft-schouletth, enz., syn ter schepene camer gecompareert die schepenen, gesworens ende gecommiteerde uyt de gegoydens, dese onderteekent hebbende, aen de welcke is geproponereert hoe dat ten hooghsten noodig is van eerstdaeghs beden aff te lesen, door dien dat den borgemeester mondelinghs heeft voorgedragen, dat hy dagelyck alle voorvallende lasten moet betalen, alsoock eerstdaeghs de beden en twintigste penningen, ende dat syne collecteurs noch niet connen invoorderen door dien geen beden gelesen syn.

Waerop is goet gevonden ende geresolveert aff te lesen 11 reele en 39 personele beden.

Voorders is geresolveert van te sorgen voor eenen nieuwen meester ende aen denselven voor gagie toe te staen 250 guldens, toffer tydt dat aen denselven een huys wegens de gemeynte kan besorghit worden.

Aldus geresolveert ende geconsenteert desen ut ante.

(Get.) P. Louys, Josephus De Meyer, F. Verheyden, Peeter Engelen, Francis Dockx, J. G. Robert, Franciscus Van Pelt, Peeter Sips, Adriaen Stakenborgh, C. De Fierlant, G. De Wilde, J. S. Slappers, J. F. Verstylen, P. J. Snyders, Jacobus Soeffers, Adrianus Van Pelt, Adriaen Metten.

M

DITTO

Op de convocatie van den president schepenen, syn oock gecompareert de voorgemelde heeren schepenen, gesworens ende gecommiteerde uyt de gegoydens, samen representerende het corpus der gemeynte, aen de welcke de convocant is overleggende seecker request door diffrente ingesetene ende jaegers aen het corpus gepresenteert, waer by sy te kennen geven hoe dat den heere grave De Pestre de jaght onder dese jurisdictie pretenteert vry te houden, voor sigh ter exclusie der gemeyntenaren, niettegenstaende de gemeyntenaren *ab immemoriali* syn geweest in vredsaeame possessie, waerom sy oodmoedelyck syn bid dende, ten eynde van de gemeyntenaren in hunne privilegiën ende gerechtigheyt te maintaineren van te mogen jaegen, ende de saecke voor den alreede gecalangierde Franciscus Aerts, die geactionneert wordt voor het consistorie van den horen te willen aennemen, waerop UE resolutie versoght wordt.

Waerop eenpaerelyck is geresolveert van de gemeyntenaren in hunne oude privilegiën te maintaineren ende de saecke voor den gecalangierde Franciscus Aerts aen te nemen, ten dien eynde brieven van maintenue in den Souver. raede te versoecken, waertoe gecommiteert wordt den procureur Van Noeteren, met maght om de saecke daer uyt resulterende te vervolgen, gelovende ende verbindende als naer recht.

Voorders is geresolveert van op alle ledige plaetsen daer het door de heeren schepenen sal goetgevonden worden, met den eersten te gaen planten, soohaest het seizoen daertoe sal wesen gedisponeert.

Aldus gedaen ende geresolveert desen ut ante.
